

Bilder för fria barn

Gestaltade värderingar i bilderbokens bilder

Linnea Liliekvist

Konstvetenskap, Sektionen för Humaniora

Högskolan i Halmstad

C- uppsats, 15 hp, höstterminen 2008

Handledare: Helen Fuchs

Sammanfattning

Bilderboken har sitt ursprung i upplysningstidens bildningssträvande och har sett som ett utmärkt verktyg för att socialisera barn. Bilderboksproduktionen har ökat i Sverige de senaste åren och nya förlag som profilerar sig mot en ökad mångfald, demokrati och jämställdhet har dykt upp. Syftet med min uppsats har varit att undersöka vilka värderingar, normer och ideal som fokuseras i bilderbokens bilder och hur gestaltningen av dessa ser ut, samt hur den har förändrats från 1945 fram tills idag. Men även att undersöka vilka böcker som publiken kommer i kontakt med. Som utgångspunkt för min undersökning har jag använt mig av litteratur om barnböcker samt Göran Sonesson's *Bildbetydelser: inledning till bildsemiotiken som vetenskap* för att se hur värderingar kommuniceras i bilderböckerna. Jag har undersökt och jämfört 12 bilderböcker utgivna mellan 1947 och 2007. Vad jag i min undersökning har kommit fram till är att det redan 1945 i och med den moderna bilderbokens genombrott fanns en strävan efter ökad jämlikhet och mindre auktoritet i bilderboken. Till en vis del var gestaltningen av könsroller medveten, men exempelvis yrkesroller var tydligt könsbundna. Sedan 1960-talet har receptionsaspekter varit viktigt och många böcker skildrade då en social verklighet. Under 80 och 90-talen gestaltades få kvinnor, men påtagligt traditionellt manliga män fokuserades och bilderboken var inte politiskt eller socialt inriktad. Idag syns en annan medvetenhet när det gäller etnicitet, individualisering, genus och sexualitet som inte tidigare har varit aktuell och bilderboken har en större bredd i gestaltning. Närvarande vuxna och gemenskap fokuseras, vilket inte syns i exempelvis *Känner du Pippi Långstrump?* från 1947, då antiauktoritära vuxna var viktiga att visa. Det är även en mer detaljerad miljöbeskrivning och mer storstadsmiljöer i dagens böcker. Jag menar att bilderna i bilderböcker alltid säger något och förmedlar värderingar, delvis utöver texten, oavsett om det finns en pedagogisk strävan med boken eller inte.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och problemformulering	1
1.2 Material	2
1.2.1 Urval.....	2
1.3 Metod och teori	3
1.4 Begränsningar.....	3
1.5 Tidigare forskning.....	3
2. Bilderbokens utveckling.....	4
2.1 Bilderboken i historien.....	4
2.2 Tendenser under 1900-talet.....	5
2.3 Bilderboken idag	7
2.4 Pedagogik eller estetik i fokus	8
3. Relationer mellan bild och text	9
4. Analys av bilder(böcker).....	11
4.1 Kulturrådets barnbokskatalog år 2007/2008	11
4.1.1 Gestaltning av genus och relationer mellan barn och vuxna.....	12
4.1.2 Gestaltning av miljö och detaljer	14
4.1.3 Gestaltning av mångfald och klass.....	14
4.2 Mest lästa 2007 utgivna 2006-2007	15
4.2.1 Gestaltning av genus och relationer mellan barn och vuxna.....	16
4.2.2 Gestaltning av miljö och detaljer	17
4.2.3 Gestaltning av mångfald och klass.....	19
4.3 Mest lästa 2007 utgivna 1980-1999	19
4.3.1 Gestaltning av genus och relationer mellan barn och vuxna.....	20
4.3.2 Gestaltning av miljö och detaljer	21
4.3.3 Gestaltning av mångfald och klass.....	21
4.4 Mest lästa 2007 utgivna 1947-1979	21
4.4.1 Gestaltning av genus och relationer mellan barn och vuxna.....	22
4.4.2 Gestaltning av miljö och detaljer	24
4.4.3 Gestaltning av mångfald och klass.....	24
4.5 Jämförande analys från Pippi till Lill-Zlatan	24
4.5.1 Gestaltning av genus och relationer mellan barn och vuxna.....	25
4.5.2 Gestaltning av miljö och detaljer	27
4.5.3 Gestaltning av mångfald och klass.....	28
5. Slutdiskussion.....	29
6.1 Tryckta källor	32
6.2 Tidskrifter.....	33
6.3 Tv-program.....	33
6.4 Webbssidor	33

Bilbilaga

1. Inledning

Att vi lever i ett samhälle där vi ständigt överröses av intryck via bilden är välkänt. Redan som små barn kommer vi i nära kontakt med bildens värld och då även världen genom bilder, och vad exemplifierar det tydligare än bilderboken. Men vad är det för bilder barn möter och som kanske bidrar till att forma deras tankar och synsätt?

Bilderboken, där hälften eller mer av boken består av bilder, riktar sig i allmänhet till mindre barn.¹ Eftersom barnet ofta inte kan läsa själv är bilderna av stor betydelse för dennes upplevelse av berättelsen. Bilden har till skillnad från det talade och skrivna språket en mer direkt och snabb förmåga att förmedla stämningar, och kan även visa detaljer och förhållanden som det verbala språket inte kan ge. Men bilden fungerar sällan som ensam berättare i bilderboken, utan det råder ett beroendeförhållande mellan text och bild där dessa förstärker varandra.

Barnlitteraturen har genomgått stora förändringar under de senaste åren, och det har även skett en ökning i utgivandet av barnböcker, speciellt bilderböcker. Det har väckts en ny medvetenhet kring producerandet av barnböcker, och det har bland annat dykt upp nya förlag som värnar om mångfald, positiva genusmönster, jämställdhet och demokrati.²

Denna medvetenhet i barnböcker kan man se som en avspegling av samhällets intresse för jämställdhetsfrågor, feminismens syn på att kön konstrueras av kulturen och en ökad mångfald.

1.1 Syfte och problemformulering

På vilket sätt försöker man genom bilderboken att socialisera barn? Förmedlar bilderboken andra värderingar idag än vad den tidigare har gjort, och hur tar det sig i så fall uttryck i bilderna? Vilka värderingar fokuseras i bilderboken, hur gestaltas exempelvis pojkar och flickor i böckerna idag och skiljer sig gestaltningen från förr?

Jag har för avsikt att studera bilderböcker för att undersöka om det finns en pedagogisk eller moraliserande strävan utöver vad som ryms i texten. Vad jag vill titta närmare på är hur värderingar, normer och ideal som ett led i detta framkommer i bilderna, och hur det har sett ut och eventuellt förändrats sedan den moderna bilderbokens genombrott 1945, samt om den senaste tidens nyväckta medvetenhet har haft genomslag och förändrat bilderboken. Jag är

¹ Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2007: 10 mars – 17 april 2008, Sbi, <http://www.sbi.kb.se/Default.aspx?epslanguage=SV>, hämtat 2008-12-04

² Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2007: 10 mars – 17 april 2008

även intresserad av att undersöka vilka böcker som barn kommer i kontakt med och hur just dessa ser ut. Alltså vad förmedlas i bilderboken och vilken genomslagskraft har den eventuella förändringen på publiken?

1.2 Material

Det huvudsakliga materialet är bilderna i bilderböcker, men jag har även studerat böckernas texter, eftersom text och bild är en enhet i bilderboken. Jag har även använt skriftliga källor, som litteratur om barnböcker, främst litteraturvetenskaplig.

Begreppet barnbok är brett och syftar inte bara på bilderboken, utan innefattar bland annat även pekböcker, kapitelböcker och faktaböcker för barn. Ibland talar jag övergripande om barnböcker och syftar då alltså på mer generella förhållanden kring barnlitteraturen. Bilderboken är ett begrepp som definieras på olika sätt, och jag använder mig av den definition från Svenska barnboksinstitutet som jag nämner i inledningen.

Jag har placerat ett urval bilder i en bilaga där bilderna följer texten i uppsatsen.

1.2.1 Urval

Med hjälp av statistik från Halmstads bibliotek på de mest utlånade bilderbokstitlarna under 2007 har jag gjort mitt urval. Jag har från en lista med de 100 mest utlånade titlarna valt tre böcker ur var kategori, böcker utgivna 2006-2007, böcker utgivna 1980-1999, samt böcker utgivna 1947-1979. Att jag har valt dessa tidsepoker beror på att jag ville se hur bilderböckerna ser ut idag, men också jämföra med tidigare böcker och få en bredd i tidsspannet. Efter andra världskriget förändrades bilderboken och exempelvis Pippi Långstrump har funnits som en förebild i bilderbokssammanhang. Därför ville jag se hur gestaltningen idag skiljer sig från den tidens böcker. Med tanke på dagens medvetenhet har jag också funnit det intressant att titta på mellanperioden, för att se om det finns någon förändring eller tillbakagång i gestaltningen av exempelvis könsroller. Jag har i mitt urval bortsett från utländska författare, men valt flera olika författare och illustratörer för att få en större bredd på undersökningsmaterialet. Jag har även valt tre titlar ur barnbokskatalogen där statens kulturråd har gjort ett urval av böcker. Syftet med barnbokskatalogen är enligt statens kulturråd att visa på bredd och mångfald i barnboksutgivningen samt ge boktips och öka intresset för läsning. Urvalet görs genom en urvalsgrupp som läser och väljer ut cirka en tredjedel av böckerna, vilket 2007 var cirka 1300 stycken. Direktiven till gruppen består av att innehållet i katalogen ska spegla kulturrådets övergripande prioriteringar vad gäller mångfald, tillgänglighet för funktionshindrade barn samt jämställdhet mellan pojkar och flickor. Urvalet

ska ske ur barnens perspektiv, så att alla barn oberoende av ålder, bostadsort och social eller etnisk bakgrund ska lockas till läsning. Hänsyn ska också tas till att många förlag ska vara representerade.³ Genom att undersöka böcker ur barnbokskatalogen kan jag jämföra vad staten anser är ”bra” böcker och ”bra” bilder med de böcker publiken verkligen läser, och genom statistiken kan jag titta på en eventuell utveckling från 40-talet i vad publiken läser. Statistiken innefattar alla folkbibliotek i Halmstad. Eftersom det finns ett varierande antal exemplar av varje boktitel påverkar detta hur många utlån som går att genomföra på ett år, men jag anser att detta inte har någon betydelse för min undersökning eftersom jag är ute efter vilka böcker publiken kommer i kontakt med och inte varför de har valt vissa böcker.

1.3 Metod och teori

Jag ska göra min undersökning genom att studera och jämföra bilderna i 12 bilderböcker från 1947-2007. Jag är mest intresserad av vad som har hänt med bilderböckerna de senaste åren, och kommer i min undersökning att fokusera på nuläget, men även jämföra med äldre böcker. För att undersöka bilderna använder jag mig av litteratur om bilderböcker och Göran Sonesson's *Bildbetydelser: inledning till bildsemiotiken som vetenskap* (1992).

Semiotik betyder läran om tecken och handlar bland annat om att tecken kommunicerar betydelser och kan till exempel ses ur en social synvinkel. Jag har funnit dessa teorier tillämpbara på mitt material för att se hur värderingar kommuniceras i bilderboken.

1.4 Begränsningar

Eftersom det anses att den moderna bilderboken fick sitt genombrott 1945 har jag begränsat min undersökning till svenska bilderböcker utkomna mellan 1947 och 2007.⁴ På grund av uppsatsens omfång har jag varit tvungen att begränsa antal böcker att undersöka. Jag har i några fall i undersökningen inte använt mig av bilderböckernas originalutgåvor, utan istället använt mer lättåtkomliga exemplar av senare utgåvor.

1.5 Tidigare forskning

Bilderboken är ur forskningssynpunkt ett tvärvetenskapligt område och kan studeras ur såväl pedagogiska, psykologiska, sociologiska, litteraturvetenskapliga som konstvetenskapliga

³ *Barn- och ungdomsböcker*, Statens kulturråd, Stockholm, 2007

⁴ Lena Kåreland, ”Pedagogisk konst eller estetisk pedagogik? Om skönlitteratur, läsning och genus” finns i Anne Banér (red.), *Barn(s)kultur nytta eller nöje?: [om barn, estetik och pedagogik]*, Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet, Stockholm, 2008, s.24-25

perspektiv. De böcker som jag har funnit särskilt tillämpbara för min undersökning har varit litteraturvetenskapliga, men även den konstvetenskapliga *Bilden i barnboken* (1977) med Lena Fridell som redaktör har varit användbar. I den litteratur som jag har funnit är det ytterst få som har berört det område som jag i min uppsats har undersökt. Några få har dock tagit upp vilka värderingar, främst genusaspekter, som finns i specifika bilderböcker.

2. Bilderbokens utveckling

Jag vill här redogöra för barnlitteraturens historia och utveckling, och vilken syn man har haft på barnet och barnlitteraturens roll i samhället. Jag lägger vikten på Sverige efter 1900, men tar också upp tidigare europeisk historia för att belysa tankegångarna.

2.1 Bilderboken i historien

Barnboken har sedan dess uppkomst på 1700-talet setts som ett förträffligt uppfostringsverktyg skriver Ulla Rhedin i *”Från den lilla lilla gumman... till vilda bebin”* (2000). Upplysningens barnbok var full av moral och kunskap. I *Bilderboken: på väg mot en teori* (1992) skriver samma författare att barnlitteraturen under 1700-talet främst var fokuserad på en pedagogisk funktion där de religiösa eller moraliska budskapen bakades in i fiktion.⁵ Lena Kåreland skriver att upplysningsfilosofen John Locke har haft en stor betydelse för barnlitteraturens utveckling, då han ansåg att man kunde förena nytta och nöje genom barnboken.⁶ Även *Barnbokens väg: om barnlitteraturens villkor och funktion i dagens Sverige* (1987) sammanställd av Svenska barnboksinstitutet och statens kulturråd tar upp att det i slutet av 1700-talet kom böcker som förenade nytta med nöje som ett led i upplysningspedagogikens nya syn på barnet. Moraliserande böcker fanns kvar, men böckerna blev även underhållande. Samtidigt fanns även känslosamma och fantasifulla tendenser.⁷

Det har funnits böcker för barn längre än så, den första kända boken med bilder i som var riktad direkt till barn utkom i Tyskland redan 1478 och hade helsidesbilder.⁸

Omkring 1800 och med romantikens uppkomst kan man se en avspegling av den samtida konsten i barnlitteraturen, och konstnärer lockades till att engagera sig i barnlitteratur. Det var

⁵ Ulla Rhedin, ”Från den lilla lilla gumman... till vilda bebin” finns i Susan Båge (red.), *Sverige 1900-talet*, Bra böcker, Höganäs, 2000, s.95 och Ulla Rhedin, *Bilderboken: på väg mot en teori*, Alfabeta, Diss. Göteborg : Univ., 1993, Stockholm, 1992, s.23

⁶ Lena Kåreland, ”Pedagogisk konst eller estetisk pedagogik? Om skönlitteratur, läsning och genus”, 2008, s.19

⁷ *Barnbokens väg: om barnlitteraturens villkor och funktion i dagens Sverige*, Opal, Bromma, 1987, s.10-11

⁸ Ulla Rhedin, 1992, s.26

dock texten som styrde berättelsen och bilderna var bara löst knutna till den. Under mitten av 1800-talet dök det upp böcker som var poetiska och idylliserande och barnboken fick då en större betoning på känslor och fantasi. 1845 kom den moraliserande boken *Pelle snusk* där Heinrich Hoffmann stod för text och illustration, denna bok har setts som barnlitteraturens genombrott, och i den användes även bilderna som en hjälp att berätta historien.⁹

2.2 Tendenser under 1900-talet

Barnlitteraturen har en relativt kort historia i Sverige, fram till slutet av 1800-talet var de flesta barnböcker som fanns i landet översättningar.¹⁰

Några av de första svenska bilderböckerna som kom ut stod unga och välutbildade konstnärskvinnor bakom. Bland annat illustrerade Jenny Nyström *Barnkammarens bok* 1882 och Ottilia Adelborg inspirerades av *Pelle snusk* från 1845 och skapade både bild och text i *Pelle snygg och barnen från snaskeby* som kom ut 1896. Rhedin skriver (2000) att bilderboken har tre guldåldrar under 1900-talet och att den första guldåldern var precis efter sekelskiftet. Det är få av de böcker som gavs ut då som någon fortfarande läser, de flesta var experimentella och hade långsökta och moraliserande berättelser. Bilderna var ofta intressanta, medan få texter höll samma kvalitet, ett exempel är *Sagan om vindarne* från 1902 där Siri Magnus-Lagercrantz har skapat bild och text. Det var först på 1930-talet som texten och själva historien kom upp på någorlunda samma nivå som bilderna. Den andra guldåldern kom kring 1945 och den sista guldåldern som Rhedin talar om är mellan 1975 och 1999.¹¹

Kåreland skriver att den moderna bilderboken fick sitt genombrott efter kriget 1945, då stora namn som Astrid Lindgren, Tove Jansson och Lennart Hellsing dök upp. De visar en ny syn på barnet grundad på nya pedagogiska teorier. Frihetslängtan och jämlikhetssträvanden låg i tiden och dominerade barnlitteraturen. Fram till dess hade den uppfostrade och pedagogiska funktionen varit i fokus, men bilderboken fick då en större lekfullhet och var inte lika moraliserande.¹² Det var kriget under 40-talet som ledde till en annan syn på barnuppfostran, och som gjorde att den blev friare och mindre betonad av auktoritet. Orsaken till den nytändning som skedde i barnlitteraturen låg i ändrade samhällsförutsättningar, då

⁹ Ulla Rhedin, 1992, s.38, 39, 44, 45 och Ulla Rhedin, "Från den lilla lilla gumman... till vilda bebin", 2000, s. 95

¹⁰ *Barnbokens väg: om barnlitteraturens villkor och funktion i dagens Sverige*, 1987, s.13

¹¹ Ulla Rhedin, "Från den lilla lilla gumman... till vilda bebin", 2000, s. 95-99. Jag har inte funnit uppgifter om vem som har skapat texten i *Barnkammarens bok*, men jag har ej heller hittat någon annan signatur än Jenny Nyströms, därav antar jag att hon även har skapat texten.

¹² Lena Kåreland, "Pedagogisk konst eller estetisk pedagogik? Om skönlitteratur, läsning och genus", 2008, s.24-25. Tove Jansson är visserligen finska men skriver på svenska.

exempelvis ett ökat välstånd, större barnkullar och större stöd till barnkulturen gav bättre möjligheter för institutioner, skolor och bibliotek. Barnkulturen och institutioner fortsatte sedan att öka, 1967 fick Sverige till exempel ett barnboksinstitut.¹³

Under 1950-talet dominerades barnboksutgivningen av en idylliserad vardagsrealism och det sena 60-talet kan ses som en reaktion på detta i en samhällstillvänd realism och en slags social problematisering, vilket fortsatte in på 70-talet. Under 1980-talet minskade antalet socialrealistiska böcker och var inte i första hand inriktad på att ge ut information eller skildra en politisk och social verklighet. Det realistiska fick nya former med hjälp av humor och fantasi. Men det har ständigt även funnits många parallella tendenser. Den svenska bilderboken har en klar förankring i traditionen, men är även nyskapande. Den har ofta en stor lekfullhet, humor och skildrar svensk natur.¹⁴ Rhedin skriver att några bilderböcker under 1980-talet lyfter upp mörka och känslolösa sidor från barndomen, sådant som alltid har funnits i livet, som till exempel en svår familjesituation.¹⁵

Det som fått större vikt sedan 1960 och 70-talet är receptionsaspekter, vilket är viktigt än idag. Man vill bryta ner hierarkier i ett jämlikhetssträvande och visar ett ökat intresse för mottagaren. Historiskt sett har barnlitteraturen haft täta kopplingar till en pedagogisk tradition, där den ska socialisera och uppfostra barnet. Det estetiska har ofta inte setts som ett egenvärde, utan barnboken har främst haft funktionen att vara pedagogisk. Synen på barnet och barndomen har ständigt förändrats under 1900-talet, vilket har avspeglats i barnboken. Tidigt på 1900-talet gestaltades barnen i barnboken som olydiga, elaka och lömska barn, medan en igenkännande och respektfull attityd har funnits under seklets senare del.¹⁶

Även Rhedin menar att synen på barn har varit i förändring sedan 1920-talet, vilket har speglats i böckerna både innehållsmässigt, tematiskt och berättartekniskt. Och det moraliserande och auktoritära vuxenperspektivet har bytts mot ett mer expressivt barnperspektiv, vilket hänger ihop med att man under slutet av 1900-talet började se på barnet med större respekt och som en kännande människa.¹⁷ I *Bilderbokens hemligheter* skriver Rhedin att barnets århundrade började med bilderböcker där barnen antingen var elaka och olydiga eller snälla och lydiga. Det var en svart pedagogik med underkastelse, mycket hot och bestraffningar. Den andra halvan av århundradet visar kraftfulla och självständiga barn, som exempelvis Pippi Långstrump, där det sker en kamp mot de vuxnas regler och värderingar.

¹³ *Barnbokens väg: om barnlitteraturens villkor och funktion i dagens Sverige*, 1987, Kap 1

¹⁴ *Barnbokens väg: om barnlitteraturens villkor och funktion i dagens Sverige*, 1987, Kap 1

¹⁵ Ulla Rhedin, *Bilderbokens hemligheter*, Alfabeta/Anamma, Stockholm, 2004, s.163-164

¹⁶ Lena Kåreland, "Pedagogisk konst eller estetisk pedagogik? Om skönlitteratur, läsning och genus", 2008, s.24-25

¹⁷ Ulla Rhedin, "Från den lilla lilla gumman... till vilda bebin", 2000, s 95-99

Idag är barnen älskade, sedda och respekterade och bilderböckerna har ett humanistiskt och kärleksfullt barnperspektiv. Bilderboken har utvecklats mot ett mindre pedagogiskt och inte så entydigt uppfostrande uttryck.¹⁸

I slutet av 1990-talet hade Sverige en stor och bred bilderboksproduktion, där många bilderböcker var mer estetiskt betingade. Rhedin skriver att det har skett en förnyelse både i form och i ämnen, samt att det finns dubbla läsplan i böckerna, som gör att de även lämpar sig för äldre barn eller vuxna.¹⁹

2.3 Bilderboken idag

Svenska barnboksinstitutet har sedan 1992 varje år genomfört en såkallad bokprovning där statistik och analyser av föregående års utgivning presenteras.²⁰ Jag ska redogöra för det som framkom i 2007 års rapport för att belysa dagens läge inom bilderboksområdet.

Svenska barnboksinstitutet skriver i sin rapport att det kommit några nya förlag, exempelvis Vilda förlag och Olika förlag, som fokuserar på och värnar om jämställdhet, positiva genusmönster, mångfald och demokrati. Förlagen försöker ta hänsyn till alla oavsett etnicitet, kön eller sexualitet, men lyfter även fram en problematisering av exempelvis stereotypa klädkoder och kroppsideal. Alltså ifrågasätts normalitet och konventioner, vilket är något som man även kan se i andra förlags utgivning. Sedan tidigare har fler gestaltningar av lugnare pojkar och starkare flickor dykt upp, vilket håller i sig. Majoriteten av huvudpersonerna är dock fortfarande pojkar. Utan att inrikta sig på hudfärg eller bakgrund får invandrabarnen nu ändå mer plats i barnlitteraturen och det finns flera böcker där mötet med en annan kultur lyfts fram.²¹

Under 1950 och 60-talet gavs det ut cirka 500 barnböcker per år, vilket kan jämföras med senare 1970-talets 800 böcker per år, ökningen har efter det fortsatt. Visserligen var många böcker då översättningar.²² 2007 låg dessa siffror på 1680 barnböcker, vilket i sin tur är en ökning med 165 titlar sedan föregående år. Bilderböckerna står för den största ökningen med 422 böcker, och cirka hälften av dessa står för svenska original.²³ Jag tycker att det överlag verkar finnas ett stort intresse för barn och barnkultur i dagens samhälle, detta märks bland

¹⁸ Ulla Rhedin, 2004, s.50, 51, 163, 164

¹⁹ Ulla Rhedin, "Från den lilla lilla gumman... till vilda bebin", 2000, s 95-99

²⁰ Svenska barnboksinstitutet är en institution som verkar för dokumentation av barn- och ungdomslitteratur i Sverige. Institutet ger i första hand information åt vuxna med ett forsknings- eller studiemässigt intresse för barn- och ungdomslitteratur. Institutet är organiserat som en stiftelse och finansieras genom stadsbidrag. *Barnbokens väg: om barnlitteraturens villkor och funktion i dagens Sverige*, 1987, s. 83

²¹ *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2007: 10 mars – 17 april 2008*

²² *Barnbokens väg: om barnlitteraturens villkor och funktion i dagens Sverige*, 1987, s. 33

²³ *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2007: 10 mars – 17 april 2008*

annat i debattprogram och tidningar. Naturligtvis avspeglas detta även i barnlitteraturen, bland annat i en ökad utgivning.

2.4 Pedagogik eller estetik i fokus

I stort sett kan man se att det utöver olika teman och ämnen och förändrad syn på barn finns två förhållningssätt i bilderboken. Det pedagogiska och det estetiska. Som vi har sett har barnlitteraturen sina rötter i upplysningstiden och idén om att uppfostra och bilda barnet. En strävan att säga eller förmedla något med hjälp av barnboken är något som ständigt verkar vara aktuellt.

Synen på barns läsning har förändrats i takt med samhällets förändrade värderingar och Kåreland menar att det alltid har funnits kritik och debatt kring barnlitteraturen och dess funktion för barnet. Barnböcker bedöms oftast av andra än den tänkta mottagaren, alltså inte av barn, och då tittar kritikern gärna på bokens lämplighet och hur den är tänkt att påverka barnet. Alltså bedöms boken främst utifrån den pedagogiska och moraliska aspekten, snarare än den konstnärliga kvaliteten. Kåreland menar att det på så sätt finns en motsättning mellan boken som konst och som ett verktyg för uppfostring och socialisering.²⁴ Jag frågar mig om detta måste stå i motsättning och menar att konst både kan ses som ett njutningsmedel som enbart finns till för sin dekorativa verkan skull, men att konst även fungerar som ett kommunikationsmedel för att förmedla budskap. I barnboken ser jag inte att den konstnärliga kvaliteten behöver brista som njutningsmedel på grund av att den även förmedlar ett budskap som kan vara pedagogiskt. Jag ser snarare att all konst förmedlar något.

Även Rhedin talar om dilemmat som traditionellt finns mellan estetiken och pedagogiken i barnlitteraturen. Den pedagogiska bilderboken vill säga något bortom boken, eller historien, alltså lära ut eller förklara något, vilket kräver ett entydigt och tydligt uttryck. Medan en bok med det estetiska i fokus inte behöver vara pedagogisk, och kan ha ett mer mångtydigt uttryck. Den får berätta en historia och gestalta utan något annat syfte utöver det expressiva. Detta mångtydiga uttryck gör att boken inte blir så snäv, utan kan uppskattas av alla åldrar, till exempel kan boken tala till den vuxna på ett ideologisk plan, utan att barnet förlorar i upplevelse.²⁵ Trots att den estetiska boken inte behöver ha ett pedagogiskt syfte kan den ändå förmedla värderingar genom dess gestaltning.

Gränserna mellan den pedagogiska och estetiska boken är givetvis flytande som Rhedin skriver, men ofta avfärdas pedagogiska böcker av estetiskt inriktade kritiker och vice versa.

²⁴ *Barnbokens väg: om barnlitteraturens villkor och funktion i dagens Sverige*, 1987, s.66-67

²⁵ Ulla Rhedin, 2004, s.154-155

När det gäller den pedagogiska boken är skaparen mer inriktad på mottagaren, och att budskapet uppfattas på ”rätt” sätt, medan den estetiska boken har en större betoning på skaparens uttryck.²⁶ Jag anser att det nödvändigtvis inte behöver vara på detta sätt. En estetiskt skapad bok kan mycket väl ha mottagaren i åtanke och illustratören kan medvetet ha skapat något som inbjuder till tolkning genom ett mindre entydigt uttryck.

Göran Sonesson skriver i *Bildbetydelser: inledning till bildsemiotiken som vetenskap* att Luis Prieto menar att ett tecken för att ses som en kommunikativ akt måste förmedla och överföra det budskap som avsändaren hade för avsikt att förmedla. På så sätt är en kommunikativ akt dubbel i att den ger information om att avsändaren avser meddela något och vad detta meddelande är. Sonesson skriver vidare att våra möjligheter till tolkning är beroende av våra kunskaper om vilka möjliga innehåll uttrycket kan ha och även hur detaljerat eller exakt uttrycket är, men att det då inte är kommunikativt.²⁷ Men jag håller inte med om detta och menar att det är naturligt att ett uttryck förmedlar olika budskap, eftersom alla människor har olika erfarenheter och uppfattar olika saker, men att detta inte måste stå i motsättning till att vara kommunikativt. Det är fullt möjligt att sändaren inte medvetet kommunicerar ett visst innehåll, men att det ändå uppfattas som ett budskap. Och det är inte heller säkert att sändaren har kontroll över budskapet. I bilderboken tror jag att barn och vuxna uppfattar olika saker, och att uttryck kan vara mångtydiga men fortfarande vara kommunikativa. En pedagogisk bok kan och bör kanske ha ett entydigt uttryck för att inte uppfattas fel, men detta betyder inte automatiskt att en estetisk bok inte kan vara pedagogisk. Barn kan uppfatta både pedagogiska eller estetiska böcker olika beroende på sina erfarenheter när det gäller uppväxt och härkomst.

3. Relationer mellan bild och text

Som jag tidigare har nämnt finns det ett beroendeförhållande mellan bild och text i bilderboken. Dessa kan verka parallellt eller så kan den ena parten vara primär, medan den andra är underordnad. Jag ska här ta upp några olika synsätt som finns på bilden och textens relation.

Lena Kåreland och Barbro Werkmäster skriver i *Möte med bilderboken: ett studiematerial* att bilderbokens handling kan kompletteras i samspelet mellan bild och text eller ibland stå i

²⁶ Ulla Rhedin, 1992, s.12, 56, 57

²⁷ Göran Sonesson, *Bildbetydelser: inledning till bildsemiotiken som vetenskap*, Studentlitteratur, Lund, 1992, s.96-97

motsättning till varandra. Hur boken har blivit till har betydelse för detta. Det kan vara olika personer som har skrivit respektive illustrerat bilderböcker, men i många fall är det samma person. Eva Eriksson som till exempel har illustrerat *Mamman och den vilda bebin* (1980) går ofta utanför det skrivna ordet i sina illustrationer och ger genom bilderna nya dimensioner till berättelsen. Genom detta berikas berättelsen med något nytt och extra. Bilden och texten ger på så sätt olika information. Illustratören tar också vanligtvis fasta på vissa element i texten som på så sätt framhävs. Idag ser man bilderboken som en enhet och ett samspel mellan bild och text, där texten i många fall är underordnad bilden.²⁸ Detta kan jämföras med 1800-talets barnbok där det var texten som styrde berättelsen och bilderna bara var löst knutna till texten.

Rhedin tar upp att bilder kan ha en dekorativ funktion i bilderboken och fungera som pauser vilket gör läsningen njutbar och vacker. Hon skriver också att bildens unika funktion är att vara deskriptiv samt att redovisa rumsliga förhållanden och tingens utsida. Därmed fungerar bilder som informationskälla, till att vara fantasieggande, skapa stämningar och även som dekorativ verkan. Hon menar att bilderna berikar på ett tematiskt plan, men att de inte bidrar till att föra handlingen framåt, och utav detta är bilderna beroende och underordnad texten, medan texten inte är beroende av bilderna.²⁹ Nämnas bör att Ulla Rhedin är litteraturvetare, och att andra anser att även bilderna bidrar till handlingens utveckling.

Lena Fridell skriver i ”Text och bild. Några exempel” att när text och bild tillkommer sida vid sida och delarna skapas direkt till varandra uppkommer inga motsägelser, utan de kommer att verka parallellt och förstärka varandra. Det finns böcker som endast innehåller bilder, och det finns böcker där bilderna är överordnade texten och böcker där texten är överordnad bilden.³⁰ Det kan tänkas att skapelseprocessen är av betydelse för vilken relation bild och text får i boken, om det ena är skapat före det andra eller om det görs parallellt. Men enligt mig vore det fel att säga att text och bild inte skulle kunna motsäga varandra bara för att de har skapats parallellt, eller att de inte kan förstärka varandra om det ena är skapat före det andra.

Fridell skriver att barn tidigt lär sig att tyda bilder och meddelanden som finns däri, och att det därför är extra viktig att uppmärksamma vilka meddelande bilderbokens bilder förmedlar. Sonesson skriver att bilder är tecken som används för att kommunicera med. Det är därför inte konstigt att barn i ett bildtätt samhälle lär sig tyda bilder på samma sätt som de lär sig förstå det verbala språket. Vilka erfarenheter och kunskaper betraktaren har är avgörande för

²⁸ Lena Kåreland & Barbro Werkmäster, *Möte med bilderboken: ett studiematerial = [Encounters with the picture-book] : [a study material]*, 1. uppl., LiberFörlag, Malmö, 1985, s.70-73, 75-76

²⁹ Ulla Rhedin, 1992, s.104-106

³⁰ Lena Fridell, ”Text och bild. Några exempel”, finns i Lena Fridell (red.), *Bilden i barnboken: On pictures in children's books*, Stegeland, Göteborg, 1977, s.61-64

tolkningen av en bild, men Sonesson skriver även om en sociologisk dimension där det är samhällets norm som avgör hur tomma ställen i tolkningen ska fyllas ut. Alltså finns det flera nivåer i tolkningen, en personlig och en av samhället bestämd, vilket gör det svårt att fastslå vad bilder förmedlar. Fridell menar också att vi inte ska underskatta illustrationernas betydelse i barnboken.³¹ Det instämmer jag i, eftersom bilder såväl som språket kommunicerar betydelser. Sonesson skriver att Roland Barthes menar att allt i en reklambild måste vara betydelsemättat, alltså avsiktligt, eftersom bilden har som mål att sälja en vara.³² Detta kan till viss del jämföras med bilderbokens bilder som är avsedda för en speciell mottagare, och speciellt om skaparen har en pedagogisk strävan med boken.

4. Analys av bilder(böcker)

Bilderna i en bilderbok kan som vi har sett ha flera olika funktioner. De bidrar bland annat med att förmedla, tolka och berika den skrivna berättelsen. Bilderna förmedlar även stämningar och gestaltar människor, miljöer och andra detaljer. I bilder finns förutom färger och former även ett innehåll. Semiotikern Sonesson skriver att tecken kan användas för att kommunicera betydelser i bildens innehåll, vilket både är en social och psykologisk process.³³ Exempelvis kan flätor och smycken på kvinnor ses som ett tecken på hur vi i vårt samhälle konstruerar föreställningar om hur kvinnor ska vara, och kommunicerar då med hjälp av den samhällseliga kontexten betydelsen kvinnlighet. Vad jag i min analys ska titta på är vilka värderingar och ideal som kommuniceras i bilderna. Jag har tittat på alla bilder i varje enskild bok som en helhet, då jag anser att bilderna representerar delar av ett större sammanhang och bokens berättelse.

4.1 Kulturrådets barnbokskatalog år 2007/2008

Jag har valt att titta på tre böcker från kulturrådets barnbokskatalog som alltså presenterar ett urval av böcker som rekommenderas till barn. I det faktum att kulturrådet på uppdrag från regeringen väljer ut böcker ligger det värderingar, och en strävan att från en högre instans förmedla vad som anses vara bra barnlitteratur, vilket är intressant.

De böcker som jag är undersökt är *Mitt svarta liv* av Amanda Eriksson (2007). Amanda Eriksson arbetar främst som illustratör, men har även skrivit ett flertal böcker och har en

³¹ Lena Fridell, "Text och bild. Några exempel", 1977, s.83 och Sonesson, 1992, s.88, 113

³² Göran Sonesson, 1992, s.68

³³ Göran Sonesson, 1992, s.88

grundläggande konstnärlig utbildning från Basis konstskola, samt skrivarkurs på Tollare folkhögskola.³⁴ Boken handlar om ett barn som kommer i kontakt med döden, då barnet går på begravning och sedan själv ordnar en begravning för en död mus. I slutet blir det även glädje i form av dop. Den andra boken är *Värsta prutten, Lolly!* av Åsa Karsin och Frida Arvidsson (2007). Författaren till boken, Åsa Karsin har tidigare givit ut barnböcker, men jobbar även med radio, tv och har illustrerat skolmaterial.³⁵ Frida Arvidsson debuterade som barnboksillustratör med *Värsta prutten, Lolly!*³⁶ Boken handlar om Lolly som har upptäckt hur roligt det är att prutta med armhålan och kan inte sluta. Hon pruttar på dagis och på bussen hem, men när hon ska följa med sin mamma på fest får hon inte prutta. Den sista boken är *Vilse* av Kristina Westerlund och Sara Gimbergsson (2007). Kristina Westerlund debuterade som barnboksförfattare 1997 och har sedan dess givit ut ett flertal böcker.³⁷ Illustratören Sara Gimbergsson har ett förflutet som bildlärare, originalare och assisterande art director.³⁸ Boken handlar om en liten flicka som är i skogen med sin familj, hon leker med sin bror och de går förbi den elaka tomten. Sedan får hon syn en fin snigel och plötsligt är alla borta. Boken slutar med att barnet hittas av den elaka tomten. Boken har alltså ett öppet och otydligt slut.

4.1.1 Gestaltning av genus och relationer mellan barn och vuxna

I alla tre böcker får man intryck av könsneutrala och i vissa fall androgyna utseenden hos barnen, exempelvis kan huvudpersonen i *Mitt svarta liv* ses som både flicka och pojke.³⁹ Andra barn i boken har mer könskodade kläder, där flickorna bär kjol och hårspännen, medan pojkarna har byxor, kort hår och keps. Barnets namn nämns inte i texten, därmed fyller inte texten ut luckorna i genusproblematiken, den enda informationen som fås kring barnets kön är sista bilden, då barnet har rosa kläder och ett diadem i guld. I början av boken står det att barnet har sin piratkostym på sig och i slutet står det om en rosa powerdräkt. Jag ser detta som en lek eller maskerad kring barnets kön som inte framgår enbart genom bilderna. Genom texten får vi också information om att barnets föräldrar inte bor ihop, då det står att mamman undrar om barnet vill sova hos henne. Även de vuxna är relativt könsneutrala, dock är det mer

³⁴ Amanda Eriksson, <http://www.amandaeriksson.se/kontakt.html>, hämtat 2008-11-24

³⁵ OLIKA förlag, http://www.olika.nu/index.php?option=com_content&task=view&id=17&Itemid=56, hämtat 2008-11-26

³⁶ OLIKA förlag, http://www.olika.nu/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=54, hämtat 2008-11-26

³⁷ Författarförmedlingen, <http://www.forfattarformedlingen.se/viewwriter.asp?pid=9&wid=1224>, hämtat 2008-12-07

³⁸ Sara Gimbergsson, <http://www.sarasbild.se/biography.html>, hämtat 2008-11-26

³⁹ Amanda Eriksson, *Mitt svarta liv*, Natur och kultur, Stockholm, 2007

vanligt förekommande att kvinnorna har smycken, och det är fler kvinnor som gråter. Prästen är kvinnlig, vilket har varit en omdebatterad yrkesroll för en kvinna. Mamman är gestaltad i kjol och håller en skruvdragare, detta ger henne en aktiv roll, vilket är ett attribut som traditionellt har förknippats med män. Mamman förekommer dessutom på fler bilder än pappan och upplevs därför som mer närvarande, vilket traditionellt sett mamman har varit. Morfadern upplevs vara mer engagerad i lek, då han exempelvis på en bild gräver en grop, medan mormodern är med vid allvarliga tillfällen som i kyrkan, då hon håller en arm om barnet. Vuxna och barn förekommer genomgående tillsammans i bild och de vuxna gestaltas alltid leendes eller allvarliga, men aldrig arga eller tillrättavisande.

Barnet i *Värsta prutten, Lolly!* också ett relativt androgynt utseende med yvigt frisyrlöst hår och är klädd i fotbollskläder, och likaså här har andra barn mer könskodade kläder.⁴⁰ Barnet i huvudrollen har som sagt ett androgynt utseende och barnets namn nämns redan i titeln. Jag ser detta som en antydning om att det är okej att vara tjej, men ändå inte behöva vara typiskt tjejig. I texten nämns det att klänningen är fin och känns kalasig, men att den kliar och skaver. Det förekommer många olika människor i bilderna, som jag upplever har utpräglade personligheter och olika stilar. Kläderna är överlag tidsenliga och trendiga och man kan se kopplingar till vissa specifika klädmärken, exempelvis Converse-skor.⁴¹ Kvinnorna i boken har mer varierande kläder, allt från kostym till paljetter och smycken, medan männen antingen har jeans eller kostym. I boken finns det en mamma och två pappor, vilket inte fokuseras vare sig i text eller i bild. Dock nämner texten pappa Peter och pappa Anders, och även att mamman bor i en stad långt borta, vilket bilderna inte ger någon direkt information om. Alla föräldrarna framställs som omhändertagande och sitter alla tre på en bild och beundrar barnet. Det är barnet som är i centrum, precis som i *Mitt svarta liv* och föräldrarna är ständigt närvarande. De gestaltas leende, och upplevs vara förstående. Inte heller här är de vuxna tillrättavisande.

Inte heller i boken *Vilse eller Tomtens moped* är barnen särskilt könskodade i klädsel, dock gestaltas flickan, som går vilse, som liten, ängslig och hjälplös.⁴² På en bild kramar hon till exempel ett träd. Hon har page och rosett i håret. Flickan har även en speciell relation till djuren i boken, exempelvis klappar hon leendes en snigel. När hon är vilse blickar hon upp mot en röd fågel som tittar tillbaka, de båda knyts även samman genom den röda färg som

⁴⁰ Åsa Karsin, *Värsta prutten, Lolly!*, 1. uppl., Olik, Norrköping, 2007

⁴¹ Converse, <http://www.converse.se/>, hämtat 2008-11-26. Converse är ett märke på en gym-pasko i tyg som har viss status, och vanligtvis bärs av yngre människor.

⁴² Kristina Westerlund, *Vilse eller Tomtens moped*, Eriksson & Lindgren, Stockholm, 2007

fågeln har och som återfinns på ett hjärta flickan håller. Fågel är sedan med på flera bilder och upplevs som en snäll vän. Det är få bilder där barnen och de vuxna förekommer samtidigt, dock gestaltas den äldre mannen, det vill säga den elaka tomten och flickan tillsammans på flera bilder. Mamman har sjal runt huvudet, örhängen, ropar och har ett ängsligt uttryck, medan pappan som håller en korg med svamp oberörd ser åt ett annat håll.

4.1.2 Gestaltning av miljö och detaljer

De miljöer som påträffas i *Mitt svarta liv* är hemmet och kyrkan, där de förekommer både begravning och dop, vilket är ett tecken på kristendom, vilket i sin tur visar på specifika värderingar och ett bekännande till och av traditioner och konventioner. I några bilder ses en villa, samt trädgård med lite blommor och buskar, det är en enkel och odetaljerad beskrivning som varken känns idyllisk eller värdeladdad. Visserligen finns det värderingar i det faktum att de bor i en villa och inte i en förort.

Jag upplever att bilderna i *Värsta prutten, Lolly!* föreställer en storstadsmiljö, och de åker där både buss och taxi. Miljöer som förekommer är förskolan, galaföreställning, samt hemmiljön. I hemmet finns många leksaker, idrottssaker och böcker. Inredningen är relativt modern, men inte utpräglad. Arkitektoniska element är relativt detaljerade, och jag får intrycket av att de bor i en lägenhet eller ett hus från sekelskiftet, då det exempelvis finns välvda fönster och höga lister i bilderna. Dessa detaljer visar även här att det i alla fall inte är en av miljonprogrammets förorter. Några andra intressanta detaljer som förekommer är en bar med flaskor och drinkglas, espressobryggare och ett tangentbord.

I *Vilse eller Tomtens moped* beskriver bilderna en skog med granar, samt ett hus. Föräldrarna plockar svamp, vilket kan sända värderingar av friluftsliv.

4.1.3 Gestaltning av mångfald och klass

Mitt svarta liv har någon karaktär som kan upplevas tillhöra någon etnisk minoritet, och i åldrar förkommer allt från spädbarn till pensionärer, men annars känns framställningen av människorna relativt homogen i stil. Jag upplever att karaktärerna tillhör medelklassen, vilket exempelvis kläder och boende antyder.

I *Värsta prutten, Lolly!* är det relativt blandat med olika människor, vi har de homosexuella papporna och runt tio personer med mörk hudfärg. Intressant nog kan den ena pappan ibland ses som mörkhyad, då gestaltningen av färg skiftar från bild till bild och skapar en otydlighet. Det förekommer flera olika yrken, exempelvis en manlig servitör, en manlig förskolelärare, en kvinnlig bartender och en kameraman som kan upplevas som både man och kvinna. Detta ger

en stor bredd och mångfald. Jag upplever även här att karaktärerna tillhör medelklass, då bilderna ger intryck av att de bor centralt i en stor stad, dessutom uppfattas mamman ha ett statusfyllt arbete då hon tilldelas pris på en gala.

Det är en klassisk kärnfamilj bestående av en mamma, pappa och två barn som gestaltas i *Vilse eller Tomtens moped*, samt en ensam äldre man i skogen. Det är svårt att dra några slutsatser om vilken klass familjen tillhör, då varken text eller bild ger några indikationer om detta.

4.2 Mest lästa 2007 utgivna 2006-2007

De tre böcker som jag har undersökt, vilka var de mest lästa 2007 utgivna 2006-2007 är *Lill-Zlatan och morbror raring* av Pija Lindenbaum (2006). Pija Lindenbaum är tecknare, formgivare och författare, utbildad på Konstfack och har skapat både bild och text i *Lill-Zlatan och morbror raring*.⁴³ Boken handlar om Lill-Zlatans relation till sin morbror och svartsjukan över att behöva dela honom med någon annan. Den andra boken är *Morris och Griff* av Lotta Olsson och Maria Jönsson (2006). Maria Jönsson är verksam som bilderboksillustratör och tidningstecknare, hon har arbetat som frilansstecknare på Helsingborgs Dagblad sedan 1990 och debuterade som bilderboksillustratör 1999.⁴⁴ Lotta Olsson har skrivit ett flertal böcker för barn, och även publicerat två böcker för vuxna.⁴⁵ Boken handlar om hunden Morris som en dag ska få träffa sin kusin Griff. Griffos husse jobbar på en bilverkstad och hundarna leker där tillsammans hela dagen. Den tredje och sista boken är *Ellens äppelträd* av Catarina Kruusval (2006). Catarina Kruusval har gått Konstindustriskolans reklam- och grafiska linje i Göteborg. Efter studierna har hon bland annat arbetat som dekorationschef på ett varuhus, frilansat som illustratör, och idag arbetar hon som illustratör på heltid.⁴⁶ Boken handlar om äppelträdet som står på Ellens tomt och om hur det förändras under årstiderna och sedan faller under en vinterstorm. Ett nytt träd planteras som sedan får ett äpple.

⁴³ Norstedts förlagsgrupp, http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15517&q_context=Raben, hämtat 2008-11-24

⁴⁴ Bonnier Carlsen, <http://www.bonniercarlsen.se/Upphovsman/Forfattarpresentationssida/?personId=12727>, hämtat 2008-12-01

⁴⁵ Bonnier Carlsen, <http://www.bonniercarlsen.se/Upphovsman/Forfattarpresentationssida/?personId=12725>, hämtat 2009-01-03

⁴⁶ Norstedts förlagsgrupp, http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15485&q_context=Raben, hämtat 2008-12-01

I dessa tre böcker kan man se olika gestaltningar av miljöer och familjeliv. I *Ellens äppelträd* skildras en kärnfamilj, boendes i en villalaidyll, medan det i *Morris och Griffio* främst handlar om en hund i storstaden som har en matte. Och i *Lill-Zlatan och morbror raring* är huvudpersonen på besök hos sin mormor och umgås med sin homosexuella morbror.⁴⁷ Både boken *Lill-Zlatan och morbror raring* och *Ellens äppelträd* har ett barnperspektiv med barnen i centrum, där vuxna är förstående, respektfulla och icke auktoritära. Den tredje boken har som sagt en hund i huvudrollen vilket kan ses som en motsvarighet till barnen, hunden är också fri att göra som den vill, utan att någon auktoritet säger ifrån.

4.2.1 Gestaltning av genus och relationer mellan barn och vuxna

I *Lill-Zlatan och morbror raring* har barnet ett androgynnt utseende och är klädd i fotbollskläder och håret är draget bakåt med ett svart band. Det förekommer få andra barn. Ganska tidigt i boken nämns det i texten att barnet heter Ella. Jag upplever att det finns ett medvetet gestaltande av könsroller både i text och i bild. I texten nämns att flickan går till damernas omklädningsrum i badhuset, men det finns även små markörer i bild som antyder på att barnet är en flicka, som att hon har en baddräkt och det visas även en stor fyllig rumpa, men detta är några av de få koderna i bild som antyder vilket kön barnet har. Maria Österlund skriver om dilemmat att omgestalta flickrollen och att den riskerar att hamna i ensidiga stereotyper. Hon nämner dock Pija Lindenbaums nyanserade flickskildringar som visar både en känslomässig och en stark sida.⁴⁸ Jag tycker att detta är ett ypperligt exempel på en människoskildring. Motstridiga känslor är något som finns hos alla människor, och en sådan gestaltning blir inte påtagligt stereotyp eller ensidig.

Morbrodern i *Lill-Zlatan och morbror raring* har ett metrosexuellt utseende med bland annat örhänge och är homosexuell, vilket varken texten eller bilderna säger direkt, utan som finns på en outtalad nivå.⁴⁹ Han gestaltas som en lekfull och rolig vuxen och har en manlig vän. Mormodern har på några bilder kjol, annars byxor och smycken. Jag får intryck av att det är mormodern vilken är den enda kvinnan som finns där och är omhändertagande, som tröstar när barnet är ledsen och uppmuntrar när barnet har roligt. Dessutom upplever jag att det är hon som sköter handling och matlagning. Exempelvis kommer hon i en bild bärandes på

⁴⁷ Catarina Kruusval, *Ellens äppelträd*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 2006 och Lotta Olsson, *Morris och Griffio*, 1. uppl., Bonnier Carlsen, Stockholm, 2006 och Pija Lindenbaum, *Lill-Zlatan och morbror raring*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 2006

⁴⁸ Maria Österlund, ”Se så söt du blir i den här’.: maktkamp, generation och genus i Carin och Stina Wirsens bilderböcker” finns i *Barnboken.*, 2008 (31): 2, s. 4-17, 2008, s.14

⁴⁹ Metrosexualitet är en livsstil bland heterosexuella män i storstadsområden, där man intresserar sig för estetik och spenderar tid på sitt utseende och sin livsstil.

rykande mat, och i en annan bild sitter hon beundrade och tittar på barnet. Hon klappar uppmuntrande händerna när barnet spelar fotboll, och hon står med ett oroligt uttryck vid sängen när barnet är ledsen. Andra kvinnor som förekommer har ofta kjol, smycken och hårattiraljer.

I *Ellens äppelträd* finns både en flicka och en pojke, vilka gör ungefär samma saker och har liknande kläder, flickan har dock kjol vid något tillfälle. Även mamman och pappan gör liknande saker och jag får intryck av att de hjälps åt. Mamman förekommer dock på fler bilder tillsammans med barnen och upplevs därmed som mer närvarande. Boken ger ett familjärt intryck då många bilder visar hela familjen, hund och katt, samt barnets kompis. På en bild lutar sig mamman och pappan mot varandra för att pussas. I bilderna varierar klädesplaggen, men de är överlag tidsenliga för vår tid. Det är en idyllisk och lycklig gestaltning, även då det är ledsamt när trädet faller. På en bild i *Ellens äppelträd* höjer mamman ett finger åt pojken, eller möjligen hunden och ser lite arg ut, men detta är inget som nämns i texten.

I *Morris och Griffio* har hunden och hans kusin huvudrollen, och jag anser att barn har lätt att identifiera sig med djur oavsett om barnet är en flicka eller pojke eftersom djur är svårare att könsspecificera och dessutom liksom barn behöver omvårdnad. Dessa hundar kan ses som könlösa i bild, eftersom inget antyder på om det är hanar eller honor. Rhedin skriver i ”Djurboken som samhällsbild. Exemplet Scarry” att Gerhard Haas redovisar vilka viktiga relationer som finns mellan barn och djur, och att djurberättelsen därmed är särskilt lämpad för barn, men frågar sig om djurberättelsen hjälper eller hindrar barnet i dess socialisation. Rhedin menar att barn förstår djur bättre än vad de förstår vuxna, men att djurberättelsen omyndigförklarar barnet och inte förbereder för ett liv bland människor. Hon skriver vidare att när djur används i huvudrollen kan problem som rasfrågor kringgås, vilket kan göra böckerna intressanta för fler.⁵⁰ Hundarnas namn i *Morris och Griffio* antyder att djuren är hanar, annars finns det inga indikationer på vilket kön de har. I texten kan man också läsa att det är Griffos husse, alltså en man som arbetar på bilverkstan. Både män och kvinnor gestaltas tillsammans med barn och det är endast någon kvinna som har kjol.

4.2.2 Gestaltning av miljö och detaljer

Miljöerna är många i *Lill-Zlatan och morbror raring*, allt från café till badhus visas. Inredningen hos Lill-Zlatans mormor känns typisk för en äldre generation, exempelvis har hon en pall med fårskinns och så kallade äppelstolar, som jag personligen känner igen från

⁵⁰ Ulla Rhedin (tidigare Hammar) ”Djurboken som samhällsbild” finns i Lena Fridell (red.), *Bilden i barnboken: On pictures in children's books*, Stegeland, Göteborg, 1977, s.110-111, 113

mina morföräldrar. Men där finns även en dator och andra moderna inslag. Morbrodern har designmöbler som Arne Jacobsens sjuanstolar och ett köksbord av Bruno Mathsson.⁵¹ Detta indikerar på stil- och smakvärderingar och sänder signaler som kanske främst vuxna mottagare uppfattar. Annars är det tidstypiskt moderna möbler, och det finns även espressobryggare och mixer, vilket visar på ideal och trender i tiden. Utomhusmiljöerna skildrar en stad. Det finns även en reseguide med texten Athens på och träskulpturer som skulle kunna vara från resor, eller som i alla fall antyder på inslag från andra kulturer. Det förekommer även dagstidningar, en bamsetidning och Gittan-böcker, som är tidigare utgivna bilderböcker av Lindenbaum. Detta är föremål som barnen förmodligen känner igen och som eventuellt finns i deras omgivning.

I *Ellens äppelträd* förekommer miljöer från trädgården, inne i huset och från handelsträdgården. En översiktsbild visar prydliga trädgårdar med träd och blommor, samt hus i tegel, puts och trä. Vi ser också en fotbollsplan, hästhage och en konsumaffär. Ellens hus är ett sekelskifteshus med veranda och spröjsade fönster och kakelugn, vilket visar på ideal i boendet. Bilderna med vintermiljö har mycket snö, vilket kan ses som den perfekta vinterbilden. Det finns små markörer i bilderna som Konsums logga och ett mjölkpaket från Wapnö mejeri. Detta är ett lokalt mejeri, vilket är ett intressant val istället för Arla som är välkänt för fler, eventuellt är det en signal om värderingar för småskalighet och det lokalproducerade. Även i *Lill-Zlatan och morbror raring* finns det detaljer som tydligt anknyter till kända varumärken, exempelvis grön/vita plastpåsar som närmast påminner om Coops logga, eller chipspåsar som antyder på Estrellas förpackning. Detta är välkända varumärken som barnen troligen har i sin omgivning och lätt kan känna igen trots att de exakta bokstäverna inte finns utmärkta. Sonesson skriver att alla detaljer inte behöver tas med för att förmedla betydelsekategorier i innehållet i en bild, det räcker med de delar som är nödvändiga för att ett visst innehåll ska överföras istället för ett annat. Detta beror på att vi i varseblivningsprocessen fyller ut luckorna i den information som når sinnena.⁵² I det är fallet räcker det alltså med några få bokstäver för att jag ska uppfatta chipspåsen som Estrellas varumärke och inte till exempel OLW's.

Miljöerna i *Morris och Griffio* är detaljerade, exempelvis så ser man spikarna i lister. De miljöer som visas är storstad med höghus, bilar och skyltfönster, som ger intryck av att vara

⁵¹ Design Museum London, <http://www.designmuseum.org/design/arne-jacobsen>, hämtat 2008-11-24, Bruno Mathsson International, http://www.bruno-mathsson-int.se/bord_expander/109S.htm, hämtat 2008-11-24

⁵² Göran Sonesson, 1992, s.26, 81

centralt i en stor stad. Många miljöbilder är från en bilverkstad, där finns det många detaljer som verktyg och liknande, men även en bil som är påtagligt lik en Volvo.

4.2.3 Gestaltning av mångfald och klass

I alla tre böcker får jag intryck av att det är svensk medelklass som gestaltas, där *Ellens äppelträd* visar den ideala och lyckliga kärnfamiljen i villaområdet. Det är endast i *Lill-Zlatan och morbror raring* som det visas mörkhyade personer. I bilderna kan framförallt morbroderns hem visa på en högre samhällsklass, med designmöbler och indikationer på resor, vilket inte alla har möjlighet till att göra. Var barnets föräldrar är ger bilderna ingen information om, men i texten får vi veta att hennes föräldrar är på Mallis, alltså på semester, vilket förstärker intrycket av att boken gestaltar medelklass. Vi får även veta att morbröderna, förutom morbror raring arbetar på kontor. Det antyds i texten att han är frisör, men även att han reser mycket och gillar sushi. Detta implicerar på en livsstil i rörelse, vilket även bilderna med miljöer från caféer, biograf och detaljer som reseguide antyder.

4.3 Mest lästa 2007 utgivna 1980-1999

Böckerna utgivna mellan 1980-1999 som jag undersökt är *Pannkakstårtan* av Sven Nordqvist (1984). Sven Nordqvist är en svensk barnboksförfattare, tecknare och illustratör, och står bakom både bild och text i *Pannkakstårtan*.⁵³ Boken handlar om gubben Pettson och hans katt Findus och om vad som händer på Findus födelsedag när Pettson ska baka en pannkakstårta. *Tass- tass- tass-, smyg- smyg- smyg-* av Tomas Halling och Mimmi Tollerup-Grkovic (1995) tryckt 2005 är den andra boken. Thomas Halling har tidigare skrivit både kapitelböcker och bilderbokstexter.⁵⁴ Mimmi Tollerup-Grkovic har publicerats i bland annat tidningar och läromedel och har illustrerat omkring 25 bilderböcker.⁵⁵ Boken handlar om en bonde och hans fru och deras höns som blir tagna av räven, och om hur bonden försöker fånga räven. Den tredje undersökta boken är *Mulle Meck bygger ett flygplan* av George Johansson och Jens Ahlbom (1995). George Johansson är författare av barn- och ungdomsböcker och är före detta journalist.⁵⁶ Jens Ahlbom har arbetat som teckningslärare och illustrerat ett flertal

⁵³ Bokförlaget Opal, <http://www.opal.se/forfattare-nordqvist.php>, hämtat 2009-01-03

⁵⁴ Alfabetabokförlag, <http://www.alfabeta.se/data/336.asp?id=1289>, hämtat 2008-12-01

⁵⁵ Bonnier Carlsen, <http://www.bonniercarlsen.se/Upphovsman/Forfattarpresentationssida/?personId=18481>, hämtat 2008-12-01

⁵⁶ Natur & Kultur, <http://193.182.245.183/Forfattare/j/Johansson-George/>, hämtat 2009-01-03

bilderböcker.⁵⁷ Boken handlar om Mulle och hans hund som åker ut med en båt, de kommer till en strand och hittar ett gammalt cykelskjul. Mulle bygger sedan ett flygplan av skjulet.

Ingen av dessa böcker handlar om barn eller traditionellt familjeliv, utan både *Pannkakstårtan* och *Mulle Meck bygger ett flygplan* gestaltar ensamma män i relation till ett husdjur, medan *Tass- tass- tass-*, *smyg- smyg- smyg-* handlar om en bonde och hans fru samt deras händer.⁵⁸ Det gemensamma för dessa är gestaltningen av miljöer som är relativt naturalistiska och idylliserande.

4.3.1 Gestaltning av genus och relationer mellan barn och vuxna

I *Pannkakstårtan* finner vi en äldre man i snickarbyxor och hög hatt, som sällskap har han en katt i gröna hängslebyxor. Mannen gör allt själv, från att laga cykeldäck till att baka tårta. Bland de andra människorna som finns med i bilderna, har kvinnorna sjal i håret och kjol, medan männen har byxor och hatt. Likaså har flickorna klänning, medan pojkarna har shorts och keps. Både män och kvinnor håller i arbetsredskap som kratta och lie.

Likaså i *Mulle Meck bygger ett flygplan* finner vi alltså en man i hatt och snickarbyxor, dock något yngre än mannen i *Pannkakstårtan*. Historien kretsar kring att mannen bygger ett flygplan av ett gammalt cykelskjul. Mannen har en brun hund som ständigt är närvarande i bilderna, precis som är fallet med katten och mannen i *Pannkakstårtan*. Mannen bygger, skruvar och snickrar, medan hunden i bilderna gör flera olika saker som inte nämns i text. Dessa böcker visar människor som har en speciell och nära relation till djur och djuren gestaltas som goda.

Även i *Tass- tass- tass-*, *smyg- smyg- smyg-* finner vi en äldre man med snickarbyxor i huvudrollen, dock har han en fru klädd i klänning som sällskap. Mannen har kläder som är lätta att röra sig i, till skillnad från kvinnan. Könnsrollerna är traditionella, och mannen är den som är aktiv, medan kvinnan ständigt gestaltas med en stickning i handen. Det finns även många djur med i berättelsen och dessa är personifierande i bild.

⁵⁷ Norstedts förlagsgrupp, http://www.norstedtsförlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15979&q_context=Raben, hämtat 2008-12-01

⁵⁸ Sven Nordqvist, *Pannkakstårtan*, Opal, Bromma, 1984 och George Johansson & Jens Ahlbom, *Mulle Meck bygger ett flygplan*, Bergh, Stockholm, 1995 och Thomas Halling & Mimmi Tollerup-Grkovic, *Tass- tass- tass-*, *smyg- smyg- smyg-*, [Ny utg.], En bok för alla, Stockholm, 2005

4.3.2 Gestaltning av miljö och detaljer

Miljöerna i *Pannkakstårtan* visar en romantiserad lantidyll med röda stugor, skog och hagar. Bilderna är relativt naturalistiska med fantasifulla inslag såsom gigantiska svampar och en hel värld av små figurer. Bilderna gestaltar mannens liv på torpet. Föremålen som finns i bilderna, exempelvis en vevgrammofon, cykel, mjölpaket, kläder och möbler avspeglar inte tiden då boken är skapad, utan gestaltar snarare början av 1900-talet. Jag ser detta som ett idylliserande av en tid som är förbi.

Även i *Mulle Meck bygger ett flygplan* är bilderna naturalistiska och även måleriska. Det förekommer mycket natur och även en del djur i bilderna som visar svensk kust med bland annat sälar och måsar. Annars finns det inte så många detaljer. Det är endast i denna bok som det förekommer nämnvärda beskrivningar av miljön i text.

Tass- tass- tass-, smyg- smyg- smyg- är också en berättelse där bilderna är relativt naturalistiska. Miljöerna föreställer en gård med mycket skog runt om kring, vilket upplevs som en romantiserad bild av en lantidyll. När det förekommer snö på bilderna, så är det mycket snö, vilket är den bild av vintern vi vill se.

4.3.3 Gestaltning av mångfald och klass

Vad gäller klass och mångfald i *Pannkakstårtan* kan man ju i alla fall säga att den speglar ett annorlunda liv som barn kanske inte kommer i kontakt med. Texten beskriver gubben Pettsons egenskaper, som handlar om att han är en egensinnig ensam gubbe som är tokig. Men ska man dra det ett steg längre i vilka som kan identifiera och känna igen sig i boken, så är det förmodligen svenskfödda, då den visar svenska landskap. Och kanske barn som själv har ett lantställe eller som bor på en gård. Visserligen kan även katten fungera som identifikationsobjekt för barn.

Det är vuxna eller medelålders män som har i huvudrollen i alla böcker, och det förekommer få andra människor. Dessutom är det en påtaglig frånvaro av kvinnor. Männen klarar sig bra med bara djuren som sällskap.

4.4 Mest lästa 2007 utgivna 1947-1979

De undersökta böckerna utgivna mellan 1947 och 1979 är *Känner du Pippi Långstrump?* av Astrid Lindgren och Ingrid Vang Nyman (1947) tryckt 2005. Astrid Lindgren var en svensk barnboksförfattarinna och manusförfattare.⁵⁹ *Känner du Pippi Långstrump?* var inte Ingrid

⁵⁹ Astrid Lindgren, http://www.astridlindgren.se/index_1024.htm, hämtat 2009-01-03

Vang Nymans debut som illustratör, utan hon hade gjort bilder till andra böcker för barn året innan. Hon gick på en förberedelseundervisning till Konstakademin i Köpenhamn, vid vilken hon senare blev elev, men hon lämnade utbildningen och försökte verka som fri konstnär.⁶⁰ Boken handlar om Pippi som flyttar in i huset bredvid Tommy och Annika. Pippi bor där helt ensam och klarar allt själv. Den andra undersökta boken är *Sagan om det röda äpplet* av Jan Lööf (1974) tryckt 1985. Jan Lööf är konstnär och författare utbildad på Konstfack i Stockholm.⁶¹ Boken handlar om en gubbe som köper ett äpple hos frukthandlaren, äpplet måste ligga i solen för att mogna, men trillar ut och ger sig iväg på en resa där många människor och biberättelser är inblandade. Den sista boken är *Raska på, Alfons Åberg* av Gunilla Bergström (1975) tryckt 1982. Gunilla Bergström utbildade sig vid Journalistinstitutet och arbetade sedan som journalist på Göteborgstidningen, Dagens Nyheter och Aftonbladet. 1975 blev hon författare på heltid och har sedan dess skrivit ett 30-tal barnböcker som hon även har illustrerat.⁶² Boken handlar om Alfons och allt han bara måste göra på morgonen innan han är klar för att gå till daghemmet.

4.4.1 Gestaltning av genus och relationer mellan barn och vuxna

Huvudpersonen i *Känner du Pippi Långstrump?* är ostyrigt klädd i för stora kläder och har flätor som står rakt ut.⁶³ Hon gör allt möjligt på bilderna, såsom lagar mat, klär på sig och flätar håret, ligger på ett bord och äter mat, klyver ved och sotar skorstenen. Man får intrycket av att inget är omöjligt, utan att hon klarar allt. Det nämns flera gånger i texten att Pippi är en tjej som klarar precis allting själv och att det inte finns några föräldrar som kan säga till. Hon ler på nästan alla bilder. Hon ser ut som en flicka, men betar sig på ett sätt som traditionellt sett inte anses vara typiskt för en flicka. Andra barn i boken är mer könsstereotyp och prydligt klädda. Annika och Tommy är rara och snälla barn säger texten. I texten får vi veta att Pippi två gånger ger presenter till Tommy och Annika. Tommy får då ett anteckningsblock samt en flöjt, medan Annika får ett korallhalsband och en brosch. Pojken får alltså saker som aktivt kan användas, medan flickan får saker som gör henne fin, eller till ett objekt. Övriga flickor gestaltas i klänning eller kjol och flätor eller rosett, medan pojkarna har shorts och keps. Bicaraktären Annika ger ett mer passivt och försiktigt intryck än hennes bror, bland

⁶⁰ Astrid Lindgren, <http://www.astridlindgren.se/ovrigt/vang.htm>, hämtat 2008-12-01

⁶¹ Bonnier Carlsen, <http://www.bonniercarlsen.se/Upphovsman/Forfattarpresentationssida/?personId=11693>, hämtat 2009-01-03

⁶² Norstedts förlagsgrupp, http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15794&q_context=Raben, hämtat 2008-12-01

⁶³ Astrid Lindgren, & Ingrid Vang Nyman, *Känner du Pippi Långstrump?: bilderbok*, 9. uppl., Rabén & Sjögren, Stockholm, 2005

annat står hon och suger på sitt finger medan brodern slår på ett krocketklot. Hon har dessutom mer kontakt med djuren i boken, exempelvis så matar hon hästen på en bild, vilket kan kopplas till att flickor traditionellt sett ses som mer omhändertagande. Kvinnorna som finns med i bild har kjol eller klänning och hatt, medan männen oftast har kavaj. Två kvinnor har hand om barn, men inga män. Föräldrarna är inte närvarande i bild och andra vuxna är inte auktoritära, dock gestaltas någon som arg och andra som förbryllade.

I *Sagan om det röda äpplet* möter vi återigen en äldre man i huvudrollen.⁶⁴ Han har kostym, hatt och käpp och gör inte så mycket annat än att måla på ett modellfartyg och vandra runt i staden. Även här finns en relation till ett djur, i detta fall en papegoja, dock är inte fågeln med i så många bilder. Det förekommer även några andra djur. De kvinnor och flickor som finns med har klänning och långt hår. Lärarinnan är kvinna, och männen har yrken som brandman och polis, men även skurken är man. De vuxna ger intryck av en relativ auktoritär hållning, exempelvis höjer en äldre dam sin arm mot ett barn och ser arg ut och barnet springer iväg och gråter. Texten beskriver hur mormodern skäller på lille Pär som gråtandes springer därifrån. Lärarinnan är på en bild väldigt stor i relation till barnen och har en sur min, vilket bidrar till ett auktoritärt intryck. Det står även i texten att lärarinnan är arg på barnen, vilket även bilderna visar. På en bild slåss två män, vilket inte nämns i texten.

I *Raska på Alfons Åberg* finner vi en pojke i bruna och gröna kläder och hans pappa.⁶⁵ Pojken gestaltas både tillsammans med dockor, bilar och böcker och på bilderna utför han vardagliga bestyr. Pappan och pojken gestaltas tillsammans på några bilder, men oftast finns det en bild på barnet på ena sidan av uppslaget och en liten bild på pappan, tillsammans med en klocka på andra sidan. På så sätt upplevs det som att pappan ständigt är närvarande. Pappan ger intryck av att vara respektfull, hänsynstagande och kärleksfull gentemot barnet, då han ofta gestaltas leendes och aldrig arg. Bilderna ger som sagt inget intryck av att pappan är auktoritär eller ilsken, men texten börjar med att beskriva hur pappan ropar, sedan att han ropar argt, ropar strängt, ropar jätteargt, till att ropa helilsket, för att sedan bli snällare. På ett uppslag finns en bildserie där Alfons utför olika sysslor, som att borsta tänderna och packa väskan. Även texten beskriver detta, vilket kan vara medvetet för att lära barn att vara ordningsamma. Pappan har på nästan alla bilder en pipa i handen eller munnen, vilket är intressant. I *Alfons leker med ord* som kom ut 2008 har pappan sin pipa på en bild. Men jag undrar om en fadersgestalt skulle gestaltas så idag om det inte vore för att karaktären redan

⁶⁴ Jan Lööf, *Tre sagor: samlingsvolym*, 1. uppl., Carlsen/if, Stockholm, 1985

⁶⁵ Gunilla Bergström, *Raska på Alfons Åberg*, 5. tr., Rabén & Sjögren, Stockholm, 1982 [1975]

fanns? Skulle inte exempelvis en cigarettökande mamma sända värderingar som samhället idag försöker göra sig av med? Jag tror inte att det är aktuellt med en sådan gestaltning idag.

4.4.2 Gestaltning av miljö och detaljer

Miljöerna i *Känner du Pippi Långstrump?* är begränsade till hemma hos Pippi och på cirkusen. Bilderna går i blått, rött, grönt och gult med inslag av svart och vitt. De föremål som finns med i miljöbilderna är stereotypbilder, alltså relativt abstraherande och visar bara de mest väsentliga egenskaperna. Utomhusmiljöerna är främst gestaltade i grönt, med prydliga rader av blommor och knotiga fruktträd. Inne hos Pippi finns tavlor med båtar och föremål som påminner om kinavaser, vilket antyder kontakt med andra kulturer och resor.

Det är en pittoresk liten stad med små gator och hus och knappt någon trafik som gestaltas i *Sagan om det röda äpplet*. Det är enkla relativt odetaljerade bilder.

Miljöbilderna i *Raska på Alfons Åberg* är en blandning av relativt naturalistiska detaljer och väldigt stereotypa linjeavbildningar i en collageliknande teknik. Klockan finns i stort sett genomgående med i boken och har en pedagogisk funktion. Inredningen är enkel och stereotyp, bara det som behövs visas.

4.4.3 Gestaltning av mångfald och klass

Pippi är en originell figur i för stora kläder som bor ensam i ett hus. Hon är dessutom så stark att hon kan bära en häst och brotta omkull stora män. Människorna i övrigt är välklädda och prydliga, vilket antyder att de har det gott ställt. Dock kan några av cirkusmänniskorna antas vara av annan etnicitet, och två bovar förekommer, annars är framställningen relativt homogen.

Allt från skolbarn till pensionärer finns med i *Sagan om det röda äpplet*. Det förekommer yrken i allt från poliser och brandmän till en skurk, vilket både är hjältar och en antihjälte. För övrigt är alla vita och välklädda.

Raska på Alfons Åberg gestaltar ett svenskt barn och en ensamstående pappa, vilket inte är den typiska familjen. På en bild skymtas ett brevinkast vilket antyder att de bor i en lägenhet.

4.5 Jämförande analys från Pippi till Lill-Zlatan

I de tolv böcker jag har undersökt har flickor huvudrollen i sex stycken, varav fem av dessa är producerade efter 2006, och den sjätte är *Känner du Pippi Långstrump?* från 1947. Fyra av böckerna har vuxna män i huvudrollen. I en bok finner vi en hundvalp i centrum och endast i en bok gestaltas en pojke i huvudrollen. Tittar vi på listan med de 100 mest lästa böckerna

under 2007 får vi ett större perspektiv. Kategorin 1947-1979 visar att det finns pojkar i huvudrollen i 13 böcker, medan flickor bara finns i tre. Det finns en bok med en man i huvudrollen och två böcker har djur eller blandade roller. Mellan 1980 och 1999 figurerar pojkar i 20 böcker och män i fem. Det finns inga böcker som har flickor i huvudrollen, däremot har två böcker kvinnor i centrum och fyra böcker har djur eller blandade roller. Mellan 2006 och 2007 finns det pojkar i huvudrollen i fem böcker och detsamma gäller flickor. Dessutom finns det en kvinna i huvudrollen och blandade roller i åtta böcker. Överlag finns det män eller pojkar representerade i cirka 55 böcker och kvinnor eller flickor endast i ungefär 19. Merparten av böckerna utgivna före 1999 handlar om Gunilla Bergstöms Alfons Åberg eller är skapade av Astrid Lindgren.

4.5.1 Gestaltning av genus och relationer mellan barn och vuxna

Variationen på författare är större från 2000 och så även jämlikheten mellan flickor och pojkar. Det finns dubbelt så många böcker som har vuxna män i huvudrollen än vad det finns vuxna kvinnor. Utav detta finns det färre kvinnor som flickor kan identifiera sig med, jag har visserligen inte gått in i alla böcker och undersökt hur många kvinnor som finns med i biroller, men i stort sett kan vi se att flickor i högre grad socialiseras in av flickor, medan pojkar har fler män att identifiera sig med. Dessa män är främst bönder eller män som snickrar och gör traditionellt manliga sysslor. Österlund skriver om boken *Små flickor och stora* av Carin och Stina Wirsen som handlar om en flicka och hennes mamma att titeln antyder på att även kvinnor ses som flickor, och menar att vuxna kvinnor i stor utsträckning kallar sig själva för flickor och även betar sig infantilt och omoget.⁶⁶

Jag upplever inte att barnen i huvudrollerna i böckerna gestaltas påtagligt könsstereotyp, exempelvis må Pippi se ut som en flicka, men har egenskaper som vi traditionellt förknippar med en pojke. Ying Toijer-Nilsson skriver i *Berättelser för fria barn: Stories for free children: könsroller i barnboken* (1978) att bipersoner i en bok kan ödelägga vad huvudpersonen symboliserar.⁶⁷ Detta upplever jag är fallet i många av de böcker som jag har undersökt, exempelvis är Pippi en självständig tjej som inte upplevs vara könsspecifik, men när det kommer till de andra människorna i boken upplevs de traditionella könsrollerna väldigt påtagligt. Även i *Lill-Zlatan och morbror raring* (2006) finns det vissa, om dock inte lika tydliga könsstereotyper, som att kvinnan är den omhändertagande och mannen den

⁶⁶ Maria Österlund, ”Se så söt du blir i den här! : maktkamp, generation och genus i Carin och Stina Wirsen's bilderböcker”, 2008, s.6

⁶⁷ Ying Toijer-Nilsson, *Berättelser för fria barn: Stories for free children : könsroller i barnboken*, Stegeland, Göteborg, 1978, s.10

lekfulla. Österlund (2008) skriver om de medvetna försök som görs till en nyanserad gestaltning av genus i den samtida bilderboken, där flickor tillåts bära rosa och samtidigt vara starka.⁶⁸ Detta medvetna försök i gestaltningen tycker jag blir extra påtagligt i exempelvis *Mitt svarta liv*. Där gestaltas inte alla könsroller i boken ensidigt, utan huvudrollen skiljer sig från andra flickor som är traditionellt flickiga. Jag upplever att det här blir tydligt att flickan i huvudrollen egentligen inte ses som hon gestaltas, utan att det är ett försök i att leka med könsroller, och att inte gestalta flickan som en typisk flicka. Även att barnets namn utelämnas ser jag som ett försök att inte könsspecificera barnet.

Den största delen av kvinnor och flickor i böckerna gestaltas i kjol, klänning, rosetter och smycken. Österlund (2000) skriver att flickors frisyrer är betydelsebärande och att till exempel flätor har en avgörande symbolisk funktion som dygdig flickmarkör.⁶⁹ Kvinnorna blir nästan som prydnader eller objekt med funktion att glittra och glima. Det är endast en man som kan ses på motsvarande sätt. Det tycks vara ett effektivt sätt att beskriva en flicka i kjol eller klänning, och vi tycks ha ett behov av att kategorisera människor i fack. Sonesson skriver att vår varseblivning och vårt tänkande bygger på att ting uppträder i kategorier. Och som jag tidigare har varit inne på krävs det enligt Sonesson olika mängd detaljer för att förmedla olika innehåll. Hade målet varit att gestalta en människa hade det räckt med en vag mänsklig form, men då hade vi inte kunnat se om det var en kvinna eller en man.⁷⁰ Med hjälp av en klänning eller ett smycke får vi den information som krävs för att se människan som kvinna, eftersom de attiraljer traditionellt förknippas med att vara kvinna.

Lena Kåreland skriver i "Genus, förskolan och bilderboken" att flickor ofta är väldigt fixerade vid utseende, och att kroppen och kläder därmed får en viktig symbolisk betydelse och är påtagligt könskodade. I en studie visades att var femte flicka är missnöjd med sitt utseende, men även pojkar tycks bli påverkade av vår tids kroppsfixering.⁷¹

De yrken som gestaltas i böckerna upplever jag vara mer traditionellt könsbundna i de tidigare böckerna. Yrken som brandmän och poliser innehas av män, medan lärarinnan är kvinna. Men i exempelvis *Värsta prutten, Lolly!* (2007) är yrkesrollerna ej lika traditionellt könsbundna, vilket avspeglar i vilken samhällelig kontext böckerna har skapats i.

Det är intressant hur påtagligt lik gestaltningen är i böckerna utgivna mellan 1980-99. Alla tre böcker har en man i snickarbyxor och huvudbonad i huvudrollen. I *Pannkakstårtan* och

⁶⁸ Maria Österlund, "Se så söt du blir i den här!": maktkamp, generation och genus i Carin och Stina Wirséns bilderböcker", 2008, s.4

⁶⁹ Maria Österlund, "Från flätor till flickmakt: genusförklädnader i den svenska ungdomsromanen under 1980-talet" finns i *Barnboken.*, 2000 (23:2), s. 38-40, 2000, s.38

⁷⁰ Göran Sonesson, 1992, s.78, 26, 27

⁷¹ Lena Kåreland, "Genus, förskolan och bilderboken" finns i *Barnboken*, 2003(26):2, s. 18-33, 2003, s.20

Mulle Meck bygger ett flygplan finns som sagt en katt respektive hund i nästan alla bilder, därmed blir jämförelsen med hur kvinnan gestaltas i *Tass- tass- tass-*, *smyg- smyg- smyg-* nästan lite komisk. Hon finns med relativt passiv i flera bilder, likt hunden i *Mulle Meck bygger ett flygplan*. Texten gör tydligt klart för oss att det handlar om bonden, och hans fru. Frun gestaltas alltså mer som ett bihang till bonden än som en egen person. Annars är det en påtaglig frånvaro av kvinnor och barn, och männen är självständiga, snickrar och fixar och tycks klara sig bra själva. Jag frågar mig om valet av att gestalta män i dessa böcker och om en kvinna hade kunnat inneha samma roll. Något som jag tycker är intressant är att dra en parallell mellan böckerna från 1980 och 90-talen, där det är män som gestaltas i relationer med djur och *Morris och Griffö* (2006), där det är en kvinna och en hund som gestaltas. Men istället för att fokuseringen ligger på kvinnan, är det hunden som står i centrum, vilket inte var fallet i män- och djurböckerna. Intressant nog är det män som har skrivit böckerna om män, medan *Morris och Griffö* som är skriven av en kvinna gestaltas långt ifrån på samma sätt.

I *Känner du Pippi Långstrump?* är föräldrarna aldrig närvarande i bild, och det var då viktigt att visa det antiauktoritära, då man anammade en friare syn på barnuppfostran som jag tidigare har nämnt. Men flera av de vuxna som finns med i *Känner du Pippi Långstrump?* har ett ilsket eller förbryllat uttryck. Gestaltning av rent auktoritära vuxna upplever jag bara finnas i *Sagan om det röda äpplet*. I de flesta av de senare böckerna är de vuxna närvarande och gestaltas som förstående och hänsynstagande. Detta beror antagligen på att det idag inte är lika aktuellt att visa en antiauktoritär hållning, då auktoritära vuxna inte är ett lika stort problem idag. Snarare ser vi kanske att det antiauktoritära har blivit ett problem åt andra hållet. I *Kvällsöppet med Ekdal* (3/12 2008) diskuterades kring fenomenet curlingföräldrar som inte sätter sig emot barnens viljor, och om barn behöver uppfostras med hårdare tag.⁷²

Redan i *Raska på Alfons Åberg* är föräldern ständigt närvarande, vilket de vuxna är i de flesta senare böcker. Vad som upplevs mer påtagligt att visa i dagens böcker är relationer mellan generationerna, eller olika sexualitet. Barnen omges nästan på alla bilder av vuxna, men inte bara sina föräldrar utan även mor- och farföräldrar och andra vuxna.

4.5.2 Gestaltning av miljö och detaljer

Något jag anser vara intressant i böckerna från 1980 och 90-talet är gestaltningen av miljöer, som är en romantiserad bild av svensk natur och landsbygd. Framförallt i *Pannkakstårtan* avspeglar bilderna inte tiden då boken skrevs, och de andra två böckerna upplevs relativt tidlösa, då det är få detaljer som avslöjar något om vilken tid som gestaltas.

⁷² Diskussion i *Kvällsöppet med Ekdal*, tv4, sändes 22.40, 2008-12-03

Detta gäller även i stor grad de äldre böckerna, där miljöer och detaljer ofta är väldigt abstraherade, medan de böckerna från 2006 och 2007 är mer detaljerade i miljö och detaljbeskrivningen. Även kläder och inredning är mer präglade av tidens trender. I böckerna utgivna mellan 1947-79 är som sagt möbler och detaljer mer stereotypa bilder av exempelvis en stol, medan stolarna i *Lill-Zlatan och morbror raring* är en specifik designmöbel. Intressant nog är det de numera klassiska 50-tals möblerna som hittas i dessa böcker, vilka inte finns i böckerna från den tiden.

I böckerna fram till 1999 är de miljöer som gestaltas i böckerna relativt få. Det är främst hemmiljön som fokuseras, och utöver detta förekommer ett fåtal andra miljöer, vilket i jämförelse med tidigare böcker är en utvidgning av miljön, vilket möjligen är fallet för barn även i verkligheten. Jag tror att barn idag rör på sig mer än vad de gjorde förr, exempelvis reser dem mer. I *Sagan om det röda äpplet* rör sig visserligen handlingen i en hel stad, men den upplevs vara så liten och pittoresk att man kan befinna sig överallt samtidigt, vilket översikt bilderna som finns på bokens första och sista sidor skapar. I de nyare böckerna, *Värsta prutten*, *Lolly!*, *Morris och Griffö*, och *Lill-Zlatan och morbror raring* förekommer storstadsmiljöer med mycket folk, bilar och lägenheter, där de befinner sig på många olika ställen. Detta visar nya bostadsideal och en ny livsstil. Men det finns även gestaltning av mer idylliserande villaområden som *Ellens äppelträd* beskriver.

4.5.3 Gestaltning av mångfald och klass

Jag upplever att även människorna gestaltas mer individuellt i de nyare böckerna, vilket ger en större mångfald och bredd. Vi kan även se att fler etniska minoritetsgrupper finns representerade i böckerna från senare år.

Två av de undersökta böckerna gestaltar homosexualitet och tre böcker gestaltar traditionella kärnfamiljer med mamma, pappa och barn. I en bok indikerar texten att föräldrarna inte bor tillsammans, och i *Raska på Alfons Åberg* antyder frånvaron av en kvinna att pappan är ensamstående. Ett familjeideal i dagens samhälle där ingen har tid skulle mycket väl kunna vara att få mer tid till att vara tillsammans, vilket man inte ser i exempelvis *Känner du Pippi Långstrump?*

Överlag gestaltas människorna som glada och förnöjsamma, även då vissa problematiseringar av tillvaron förekommer, främst i de senare böckerna där barnens olika känslor får mer utrymme.

Toijer-Nilsson (1978) skriver om hur viktigt det är att barnböcker speglar nya ideal i samhället som ger fler alternativ än de traditionella. Hon menar inte att alla män behöver bli

hemmamän, så som att alla kvinnor inte ska välja traditionellt manliga yrken, utan att det är människor och inte män eller kvinnor som ska fostras genom barnboken.⁷³ Hennes text har visserligen några år på nacken, men jag anser att detta är något som ständigt är aktuellt, och det handlar inte bara om könsroller eller hur vi skapar kvinnor och män, utan om vilka värderingar och ideal som lyfts fram, samt vilka normer som bilderboken skapar eller hjälper till att bibehålla. Vi kan ju se att det har hänt en hel del med bilderboken sedan Toijer-Nilsson skrev detta och att vi idag har en större bredd i gestaltningen av exempelvis könsroller, vilket ger fler alternativ.

”Att växa i frihet, det är inte att växa opåverkad. Ingen är opåverkad av sin miljö och de värderingar som finns och uppmuntras i den. Att växa i frihet innebär istället att de växande får möjligheter att utvecklas i en mångsidig och god miljö”.⁷⁴ En större och bredare bilderboksproduktion ger en större mångfald och frihet till barn.

5. Slutdiskussion

Hur har då bilderboken förändrats när det gäller värderingar och ideal i de böcker som barn kommer i kontakt med? Den moderna bilderboken fick sitt genombrott 1945 och redan då fanns en stävan efter större jämlikhet, mer lekfullhet och mindre auktoritet. En medveten gestaltning av könsroller finner vi i karaktären Pippi, men när det gäller biroller är gestaltningen av könsroller påtagligt traditionell. Även i *Raska på Alfons Åberg* är gestaltningen av könsroller nyanserad med en ensamstående pappa, som både är auktoritär och förstående. I *Känner du Pippi Långstrump?* var det som sagt viktigt att synliggöra en antiauktoritär hållning, vilket visar på nya värderingar när det gäller barnuppfostran. I *Sagan om det röda äpplet* från 1974 finner vi dock fortfarande traditionella könsroller i både yrken och utseende, samt auktoritära vuxna. Under 1980-talet minskade antalet socialrealistiska böcker och böckerna var inte främst informativa och politiska, utan innehöll istället mycket humor och fantasi. Bland de böcker som var mest utlånade under 2007, skapade mellan 1980-2000 fanns knappt några flickor och kvinnor i huvudrollerna, och även perioden före hade få flickor i huvudrollen, vilket visar att Pippi är ett undantag från normen. Den jämlikhetssträvan som väcktes efter kriget slog kanske inte så stort. 80 och 90-talet visar istället självständiga traditionellt manliga män i en idylliserad natur, långt ifrån politiska ställningstaganden. Men

⁷³ Ying Toijer-Nilsson, 1978, s.8

⁷⁴ Vivi Edström & Johan Unger (red.), *Barnboken som livsorientering: om tro och konst i barnlitteraturen*, Skeab, Stockholm, 1980, s.5

mycket har ändå hänt med jämställdheten sedan 1945 och självklart ser inte bilderboken ut på samma sätt idag, till exempel märks en annan medvetenhet när det gäller etniska minoritetsgruppen som inte var aktuellt tidigare. Det finns numera förlag som har profilerat sig mot att försöka ta hänsyn till alla i det mångkulturella samhälle vi idag lever i. Barn utan påtagligt traditionella egenskaper och homosexualitet gestaltas bredvid kärnfamiljen i idylliska villan.

Hur ser då böckerna som rekommenderas från en högre insats genom statens kulturråds barnbokskatalog ut? De böcker som på uppdrag från regeringen har sammanställts i katalogen gestaltar flickorna i huvudrollerna på ett nyanserat sätt, och gestaltningen upplevs vara medveten. Det förekommer även här homosexualitet, etniska minoritet, skilda föräldrar och traditionell kärnfamilj, som visar en bredd i mångfald. Det ges idag ut ungefär dubbel så många barnböcker mot vad det gjorde på 70-talet, vilket automatiskt gör att fler kan göra sin röst hörd och att bilderboken får en större vidd, som i sin tur gör så att fler barn kan finna passande böcker som de kan känna igen sig i. Detta kan ses som ett tecken på ett ökat intresse för mottagaren som Lena Kåreland menar har blivit viktigare sedan 60-talet.

Bilderboken sägs ha gått från att gestalta elaka barn med auktoritära vuxna till en respektfull attityd där barnen blir sedda. Böckerna från idag har övergripande ett barnperspektiv där föräldrarna är närvarande och förstående och det är viktigt att visa gemenskap och umgänge mellan generationer, vilket gestaltas i de flesta böckerna utgivna mellan 2006-2007. Men även barnens känslor och viljor får stort utrymme, de tillåts vara ledsna, men även lekfulla. Relationen mellan flickor och pojkar i huvudroller är mer jämställd, och trots att många barn gestaltas könsneutralt gestaltas flickor och kvinnor ofta i klänning och smycken. Detta är egentligen inte konstigt eftersom det avspeglar hur flickor och kvinnor ofta ser ut i verkligheten, men det gör att flickor i högre grad betraktas som prydnader och dessutom är klänningen ett plagg som hindrar barnets lek- och rörelseförmåga. Jag anser att vi ska fostra barn till att få och kunna vara som de vill, och genom att i barnboken visa stereotypa normer försvåras utlevelsen av den fria viljan, friheten att vara den man vill. I och med karaktären Pippi bröts normen om vad en flicka och ett barn förväntas vara och visade något annat. Men det är också tydligt att hon skiljer sig från normen och är annorlunda, då andra flickor gestaltas stereotypt, exempelvis är Annika en försiktig och söt flicka. Men jag tror ändå att Pippi har banat väg för de mer nyanserade människogestaltningar vi kan se i bilderboken idag.

Det är en mer individualiserad gestaltning i bilderböckerna i dag, vilket innebär att stereotyper inte är lika utbredda. Miljöbeskrivningar är mer detaljerade och inte lika

abstraherade. Storstadsmiljöer, designmöbler, livsstilar i rörelse och modemedvetna kläder förekommer som sagt vid sidan av den lyckliga kärnfamiljen. Detta sänder i sin tur ut värderingar och ideal, då abstrakta detaljer och miljöer inte är lika värdeladdade.

Bilderboken med sina rötter i en pedagogisk tradition som har en roll att socialisera barn behöver inte sättas i motsättning till en estetiskt inriktad bok. Att kombinera det estetiska och pedagogiska ger en större öppning för tolkning och behöver inte vara negativt, detta gör bara att fler kan uppskatta en och samma bok. Förr användes inte bokens bilder i berättandet, men idag fungerar ofta både bild och text för att föra handlingen framåt. Bilderna ger dessutom mycket information som i många fall skiljer sig från, eller kompletterar texten, oavsett om boken ses som estetisk eller pedagogisk inriktad. Därför bör vi inte underskatta bildernas betydelse.

Vad är det då för böcker som barn kommer i kontakt med? Statistiken från Halmstads bibliotek har visat att det både lånas ut böcker som är nyutgivna, och även äldre böcker. Det är en relativt stor bredd i gestaltningen i de böcker som lånas, i alla fall de böcker som är utgivna efter 2000. De medvetet gestaltade böckerna av idag når alltså mottagaren parallellt med äldre böcker som delvis har andra värderingar. Böcker kan som vi har sett vara normerande på olika nivåer, dels i sig själva och dels genom vad bland annat statens kulturråd på uppdrag från regeringen rekommenderar. Samt i hur mycket föräldrar, förskolelärare, bibliotekarier och andra vuxna styr valet av böcker, som ofta är ett samspel mellan vuxna och barn. Finns det ett alternativ i att skapa en kanon för barnböcker? En kanon för barnböcker, kan visserligen vara bra för vägledning i den djungel av böcker om finns, men vem ska bestämma vad som är bra för barn och vad som ger olika barn glädje. Jag anser att det är mottagaren som är den viktiga, och att boken kan ge något för denna. Utgivningen av fler böcker ger som sagt en större bredd för mottagarna att välja ur. Smak och värderingar är individuellt, och jag tycker att det är viktigt att det finns böcker som alla barn kan njuta av, eller identifiera sig med. Oavsett om en bok i första hand är pedagogisk eller estetiskt inriktad, finns det signaler både i bild och i text som inte går att komma ifrån, och att vi är medvetna om vad vi sänder ut till barnen genom bilderboken är viktigt. Även om barn påverkas och formas av dessa signaler eller inte, så anser jag att vi bör tänka på hur gestaltningen ser ut. Om strukturer som finns i samhället, exempelvis att kvinnor ses som omhändertagande och män som självständiga, inte överförs till barnen genom bilderboken, kommer kvinnor respektive män kanske inte heller att förknippas med dessa egenskaper.

6. Käll- och litteraturförteckning

6.1 Tryckta källor

- Barnbokens väg: om barnlitteraturens villkor och funktion i dagens Sverige*, [Ny, omarb. utg.], Opal, Bromma, 1987
- Bergström, Gunilla, *Raska på Alfons Åberg*, 5. tr., Rabén & Sjögren, Stockholm, 1982 [1975]
- Edström, Vivi & Unger, Johan (red.), *Barnboken som livsorientering: om tro och konst i barnlitteraturen*, Skeab, Stockholm, 1980
- Eriksson, Amanda, *Mitt svarta liv*, Natur och kultur, Stockholm, 2007
- Fridell, Lena, ”Text och bild. Några exempel” Fridell, Lena (red.), *Bilden i barnboken: On pictures in children's books*, Stegeland, Göteborg, 1977
- Halling, Thomas & Tollerup-Grkovic, Mimmi, *Tass- tass- tass-, smyg- smyg- smyg-*, [Ny utg.], En bok för alla, Stockholm, 2005
- Johansson, George & Ahlbom, Jens, *Mulle Meck bygger ett flygplan*, Bergh, Stockholm, 1995
- Karsin, Åsa, *Värsta prutten, Lolly!*, 1. uppl., Olika, Norrköping, 2007
- Kruusval, Catarina, *Ellens äppelträd*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 2006
- Kåreland, Lena & Werkmäster, Barbro, *Möte med bilderboken: ett studiematerial = [Encounters with the picture-book] : [a study material]*, 1. uppl., LiberFörlag, Malmö, 1985
- Kåreland, Lena, ”Pedagogisk konst eller estetisk pedagogik? Om skönlitteratur, läsning och genus” Banér, Anne (red.), *Barn(s)kultur nytta eller nöje?: [om barn, estetik och pedagogik]*, Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet, Stockholm, 2008
- Lindenbaum, Pija, *Lill-Zlatan och morbror raring*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 2006
- Lindgren, Astrid & Vang Nyman, Ingrid, *Känner du Pippi Långstrump?: bilderbok*, 9. uppl., Rabén & Sjögren, Stockholm, 2005
- Löf, Jan, *Tre sagor: samlingsvolym*, 1. uppl., Carlsen/if, Stockholm, 1985
- Nordqvist, Sven, *Pannkakstårtan*, Opal, Bromma, 1984
- Olsson, Lotta, *Morris och Griffio*, 1. uppl., Bonnier Carlsen, Stockholm, 2006
- Rhedin, Ulla, *Bilderbokens hemligheter*, Alfabet/Anamma, Stockholm, 2004
- Rhedin, Ulla, *Bilderboken: på väg mot en teori = [The picture book] : [towards a theory]*, Alfabet, Diss. Göteborg : Univ., 1993, Stockholm, 1992
- Rhedin, Ulla, ”Djurboken som samhällsbild. Exemplet Scarry” Fridell, Lena (red.), *Bilden i barnboken: On pictures in children's books*, Stegeland, Göteborg, 1977
- Rhedin, Ulla, ”Från den lilla, lilla gumman... till vilda bebin” Båge, Susan (red.), *Sverige 1900-talet*, Bra böcker, Höganäs, 2000

Sonesson, Göran, *Bildbetydelser: inledning till bildsemiotiken som vetenskap*, Studentlitteratur, Lund, 1992

Toijer-Nilsson, Ying, *Berättelser för fria barn: Stories for free children : könsroller i barnboken*, Stegeland, Göteborg, 1978

Westerlund, Kristina, *Vilse eller Tomtens moped*, Eriksson & Lindgren, Stockholm, 2007

6.2 Tidskrifter

Barn- och ungdomsböcker, Statens kulturråd, Stockholm, 2007

Kårelund, Lena, "Genus, förskolan och bilderboken", *Barnboken.*, 2003(26):2, s. 18-33, 2003

Österlund, Maria, "Från flåtor till flickmakt: genusförklädnader i den svenska ungdomsromanen under 1980-talet", *Barnboken.*, 2000(23:2), s. 38-40, 2000

Österlund, Maria, "'Se så söt du blir i den här.': maktkamp, generation och genus i Carin och Stina Wirséns bilderböcker", *Barnboken.*, 2008(31):2, s. 4-17, 2008

6.3 Tv-program

Kvällsöppet med Ekdal, tv4, sändes 22.40, 2008-12-03

6.4 Webbsidor

Amanda Eriksson, <http://www.amandaeriksson.se/kontakt.html>, hämtat 2008-11-24

Alfabeta Bokförlag, <http://www.alfabeta.se/data/336.asp?id=1289>, hämtat 2008-12-01

Astrid Lindgren, http://www.astridlindgren.se/index_1024.htm, hämtat 2009-01-03

Astrid Lindgren, <http://www.astridlindgren.se/ovrigt/vang.htm>, hämtat 2008-12-01

Bokförlaget Opal, <http://www.opal.se/forfattare-nordqvist.php>, hämtat 2009-01-03

Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2007: 10 mars – 17 april 2008, Sbi, <http://www.sbi.kb.se/Default.aspx?epslanguage=SV>, hämtat 2008-12-04

Bonnier Carlsen,

<http://www.bonniercarlsen.se/Upphovsman/Forfattarpresentationssida/?personId=11693>, hämtat 2009-01-03

Bonnier Carlsen,

<http://www.bonniercarlsen.se/Upphovsman/Forfattarpresentationssida/?personId=18481>, hämtat 2008-12-01

Bonnier Carlsen,

<http://www.bonniercarlsen.se/Upphovsman/Forfattarpresentationssida/?personId=12727>,
hämtat 2008-12-01

Bonnier Carlsen,

<http://www.bonniercarlsen.se/Upphovsman/Forfattarpresentationssida/?personId=12725>,
hämtat 2009-01-03

Bruno Mathsson International, http://www.bruno-mathsson-int.se/bord_expander/109S.htm,
hämtat 2008-11-24

Converse, <http://www.converse.se/>, hämtat 2008-11-26

Design Museum London, <http://www.designmuseum.org/design/arne-jacobsen>, hämtat 2008-
11-24

Författarförmedlingen,

<http://www.forfattarfomedlingen.se/viewwriter.asp?pid=9&wid=1224>, hämtat 2008-12-07

Natur & Kultur, <http://193.182.245.183/Forfattare/j/Johansson-George>, hämtat 2009-01-03

Norstedts förlagsgrupp,

[http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15517&q_context=
Raben](http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15517&q_context=Raben), hämtat 2008-11-24

Norstedts förlagsgrupp,

[http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15979&q_context=
Raben](http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15979&q_context=Raben), hämtat 2008-12-01

Norstedts förlagsgrupp,

[http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15794&q_context=
Raben](http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15794&q_context=Raben) , hämtat 2008-12-01

Norstedts förlagsgrupp,

[http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15485&q_context=
Raben](http://www.norstedtsforlagsgrupp.se/templates/common/Author.aspx?id=15485&q_context=Raben), hämtat 2008-12-01

OLIKA förlag,

http://www.olika.nu/index.php?option=com_content&task=view&id=17&Itemid=56, hämtat
2008-11-26

OLIKA förlag,

http://www.olika.nu/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=54, hämtat
2008-11-26

Sara Gimbergsson, <http://www.sarasbild.se/biography.html>, hämtat 2008-11-26